

HUMANIST

MAANDBLAD OVER HUMANISME, MENS EN WERELD

A close-up portrait of an elderly woman with grey hair, wearing glasses and a thick, textured grey sweater. She is smiling slightly and looking towards the camera. A long necklace of large, round, orange-brown beads is visible. The background is dark and out of focus.

Cri Stellweg
**Het gemis van het
hechte samengaan
met een ander**

NUMMER 4
APRIL 1996
PRIJS: € 4,95

De Stichting "Het St. Elisabethsgasthuis" is in de werkgebieden Almelo e.o. en Deventer e.o. verantwoordelijk voor psychiatrische behandeling, begeleiding en zorgverlening. De stichting omvat het APZ Brinkgreven, de MFE Westeres, twee poliklinieken, een centrum voor deeltijd-behandeling, twee beschermende woonvormen en een boerderijproject.

Kenmerkend zijn de "platte" structuur van een moderne en slagvaardige organisatie, de diversiteit in behandel mogelijkheden en de eigentijdse accommodaties. De stichting is opleidingsinstituut voor de A-opleiding tot psychiater.

Deventer en Almelo liggen in aantrekkelijke regio's en bieden ruime mogelijkheden op het gebied van wonen, onderwijs, cultuur en recreatie.

De dienst geestelijke verzorging gaat uit van een geheel open en vrijwillig aanbod van dienstverlening, gescheiden van de "behandeling", op basis van vraag bij de patiënt/bewoner/familie. De dienst omvat een dominee, een rooms-katholiek pastor en een humanistisch raadsvrouw. De geestelijk verzorgers zijn ieder beschikbaar voor iedereen, ongeacht levensbeschouwing. Per 1 december a.s. komt de volgende functie vacant.

Humanistisch geestelijk verzorger v/m

voor 16 uur per week

U begeleidt patiënten in individuele contacten en middels het aanbod van groepsactiviteiten. In deze context komen naast de verschillende aspecten van het ziek zijn, met name zins- en zijns-vragen naar voren. Zo mogelijk plaatst u de vragen, die gericht zijn op de existentie van de mens in het licht van de religieuze en/of levensbeschouwelijke dimensie van de patiënt.

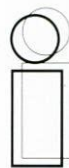
Wat wij vragen en bieden:

U beschikt over een voltooide opleiding aan het Humanistisch Opleidings Instituut of aan de Universiteit voor Humanistiek. U heeft zo mogelijk ervaring met geestelijke verzorging en u bent in staat om op een enthousiaste wijze met collega's en andere disciplines nauw samen te werken. Kennis van/ervaring in de psychiatrie of andere relevante hulpverlening strekt tot aanbeveling. Gezien de samenstelling van het team van de geestelijke verzorging gaat de voorkeur uit naar een vrouw.

Voor wat betreft het salaris en de overige arbeidsvoorwaarden bieden wij u een pakket overeenkomstig hetgeen in de gezondheidszorg bij de overheid gebruikelijk is. U wordt opgenomen in de pensioenverzekering van het ABP (overdracht van bij het PGGM opgebouwde pensioenrechten is mogelijk) en de IZA-ziektekostenregeling. Een uitstekende verhuiskostenregeling is van toepassing. Wij hebben een actief scholingsbeleid en er is een regeling voor kinderopvang. Aanstelling geschiedt na overleg met het Humanistisch Verbond.

Inlichtingen en sollicitatie:

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de heer P.J.M. Koopman, directeur zorg, of de heer D.J.C.M. de Kort, hoofd personeel & opleidingen. Beiden zijn bereikbaar onder telefoonnummer (0570) 63 96 00. Aan laatstgenoemde kunt u tevens uw schriftelijke sollicitatie richten, postbus 5003, 7400 GC Deventer.

STICHTING
HET ST. ELISABETHSGASTHUIS

96-05

Bestellen jubileumnummer Samen Leven

Veel mensen bestellen een extra exemplaar van het speciale jubileumnummer van de Humanist over 'Samen leven'.

Bijvoorbeeld omdat ze hun exemplaar hebben weggegeven aan vriend, vriendin, familie, buur of kennis.

U kunt nog exemplaren van dit themanummer bestellen. Maak per exemplaar f 8,95 over op giro 58 van het Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van

'9604HUM'. En als u meerdere exemplaren wilt bestellen, gireer dan evenzovele malen f 8,95 en vermeld hoeveel exemplaren u wilt. Bij meer dan 10 exemplaren kunt u korting krijgen. Neem dan contact met ons op: tel. 030-2392107.

Het volgende nummer van de Humanist verschijnt de eerste week van mei. Kopij voor dit nummer moet uiterlijk 10 april in het bezit van de redactie zijn.

in dit nummer

Geweld

De wereld is vol geweld. Maar de vormen die dat kan aan nemen en de rechtvaardiging die mensen er aan geven, zijn in de loop der eeuwen drastisch veranderd, stelt ethicus Frits de Lange.

PAGINA **12**

Zusje en broertje

De film 'Zusje' is een opmerkelijk bioscoopsucces en heeft een Gouden Kalf in de wacht gesleept. Het gaat over de obsessie van een broer die met zijn videocamera zijn zus-ter achtervolgt. Casper Vogel ging kijken.

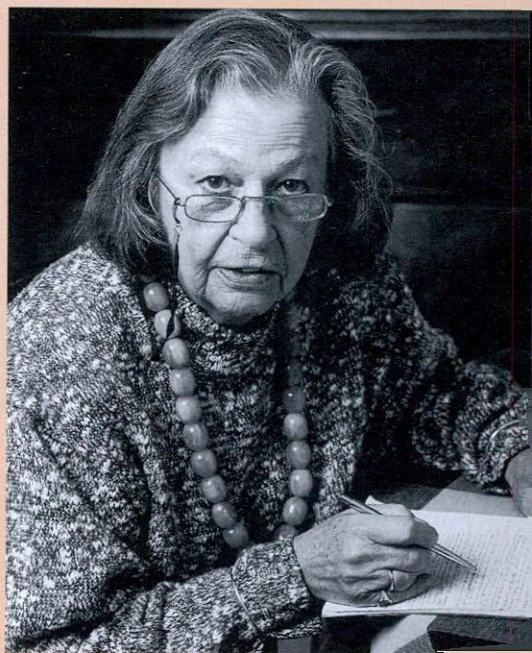
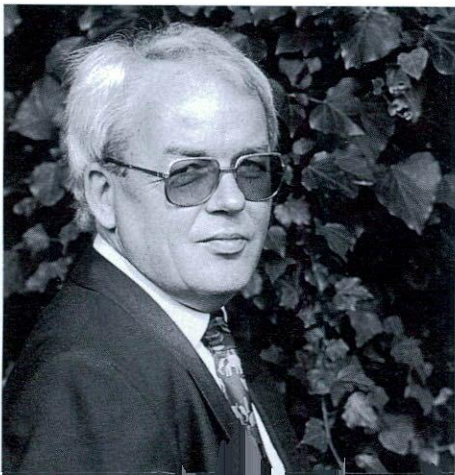
PAGINA **16**

Marcel van den Broecke

Hij is sinds een half jaar directeur van het Humanistisch Verbond. Hij wil een bredere achterban voor het Humanistisch Verbond en een grotere zichtbaarheid. Interview met een wetenschapsman die zich het liefst met mensen bezig houdt.

PAGINA **24**

Cri Stellweg

"Echte liefde gaat uit van: wat heeft die ander nodig. Dus je begint met geven, en je gaat niet zitten wachten hoeveel er nou van terugkomt."

Wijze woorden van Cri Stellweg, bij velen beter bekend als de vroegere de Volkskrant-columnist Saartje Burgerhart. In dit nummer een uitgebreid interview met haar over het hechte samengaan met een ander, het alleen zijn en over mild verdriet.

PAGINA **4**

EN VERDER

Boekrecensie	18
Cryptogram	21
Radio en televisie	22
HV-Nieuws	27

Interview met Cri Stellweg

Het gemis van het hechte samengaan met een ander

‘Hoeveel doden kan een levend mens aan?’, verzucht schrijfster Cri Stellweg (74) een paar maal in haar nieuwste boek ‘Graf van letters’ dat deze maand verschijnt bij uitgeverij Ambo. Daarmee verwoordt ze de machteloosheid die zoveel mensen van haar leeftijd ervaren bij de dood van alwéér een vriend, familielid of vroegere collega. En toch is er van al die verliezen die een mens op latere leeftijd te verwerken krijgt, uiteindelijk maar één dat de diepste wond slaat: het verlies van de eigen levenspartner. Het overkwam Cri Stellweg, de schrijfster die vooral bekend werd door haar boek ‘Deze aarde verlaten’ en door de veelgelezen column die zij jarenlang onder het pseudoniem ‘Saartje Burgerhart’ in de Volkskrant schreef. Na een halve eeuw gelukkig getrouwd geweest te zijn met Fred, verloor Cri Stellweg hem aan de gevolgen van ouderdom, slijtage en - tenslotte - een herseninfarct. Een gesprek over liefde en dood, en over de wonderlijke ontdekking dat er daarna toch weer leven is.

Je hebt tot je groot verdriet de Ander niet meer, maar je beseft nu pas goed hoeveel anderen er net zo alleen zijn. In 1993 waren er, zegt het Centraal Bureau voor de Statistiek, 1,9 miljoen alleenstaanden in dit land. Jij hoort bij ze, jij bent één van hen. Mijn kleindochter op haar huurkamer in de grote stad is net zo alleen als ik. Ze doet ook twee dagen met een krop sla en drie dagen met een ons leverkaas. Ook voor haar is er niemand die haar begroet als zij moe thuiskomt. Niemand die haar een nachtzoen geeft voor ze zich uitstrekt tussen de lakens. Het verschil tussen ons is dat zij het hechte samengaan met een ander nog niet gekend heeft, maar voelt ze het daarom minder als gemis? Bij mij is het de kwestie dat een nieuw mens, de Weduwe, geboren moet worden doordat de ander, de Echtgenote, stierf samen met de man die haar gezelschap was.

(Uit: Graf van letters)

Het verdriet is minder geworden. Milder. De tijd heelt alle wonden, zeggen ze, en dat is ook zo.

“Afgelopen zondag was het vier jaar geleden,” zegt Cri Stellweg, als wij tegenover elkaar zitten in haar sfeervolle oude stadshuisje, dat stil verscholen ligt in de schaduw van de St. Janskerk. In haar boek noemt zij die sterfdag ‘de zwaarste der gedenkda- gen’. Daarom heeft zij een vast patroon ontwikkeld, om die dag zo goed mogelijk door te komen. Eerst kijkt zij lang naar het geschilderde portret dat zij van hem heeft. Dan gaat zij de deur uit, met een vastomlijnd doel. Ze kijkt me met levendige ogen en allermindst verdrietig aan als ze vertelt: “Ik heb tot nu toe altijd één van mijn dochters meegenomen, maar ik heb er maar drie, dus nu ik Fred voor de vierde keer ging her-

denken, heb ik mijn oudste twee kleinkinderen meegenomen. We zijn naar het kerkhof gegaan, en daarna zijn we met z’n drieën gaan eten. Ja, je houdt zo’n ritueel erin, puur uit zelfbehoud. Je moet zo’n dag een bestemming geven.”

Regelmatig naar graf

Ze is blij dat ze in ieder geval zijn graf heeft. Ze kan naar hem toe, om bloemen te brengen, maar vooral om tegen hem te praten. Het is de enige plek waar zij hem nog haar zorgen kan betonen, en in haar boek beschrijft ze hoe vaak en hoe dankbaar ze daar gebruik van maakt.

“Ja,” zegt ze, als ik haar vraag of ze die gewoonte na vier jaar nog altijd heeft, “ik ga er regelmatig naartoe. Het is een prachtige fietstocht door die polder heen, en onderweg leg ik even aan bij een dochter. Het is daar mooi - een beeldschone kerkhofje, en er is nooit een mens. Ik voel me daar op mijn gemak.”

Beter dan thuis?

“Nu niet meer, maar in het begin vond ik het thuis heel moeilijk. Ik miste ik hem meerdere keren per dag. Je weet dat van tevoren allemaal niet. Ik heb weleens gedacht, toen hij alsmaar achteruitging, dat het heerlijk zou zijn als hij dood was. Dan zou ik die zorg niet meer op mijn nek hebben en dan werd het allemaal heel rustig en vredig; dan ging ik weer mijn eigen gang. Tot op zekere hoogte klopte dat ook wel. Hij was een oude man die ziekelijk was en ik ben niet de meest geduldige echtgenote. Maar als het dan allemaal wegvault, heb je niets meer om voor te zorgen. En dat viel me zwaar. In het begin had ik nog de kat, maar die nam de benen, die vond er niets meer aan. Dus dan moet je iets gaan zoeken; als vrouw moet je iets of iemand hebben om voor te zorgen - ik tenminste wel. Toen begreep ik voor het eerst waarom vrouwen die alleen achterblijven, gescheiden of als weduwe, er vaak zo verschrikkelijk op uit zijn om weer een partner te hebben. Ik begrijp dat als het gaat om het verzorgen. Maar voor mezelf moet ik er niet aan denken dat ik weer met een man zou moeten samenleven.”

Milder verdriet

Dus richtte ze haar zorg op andere dingen, andere mensen - mensen die er al-

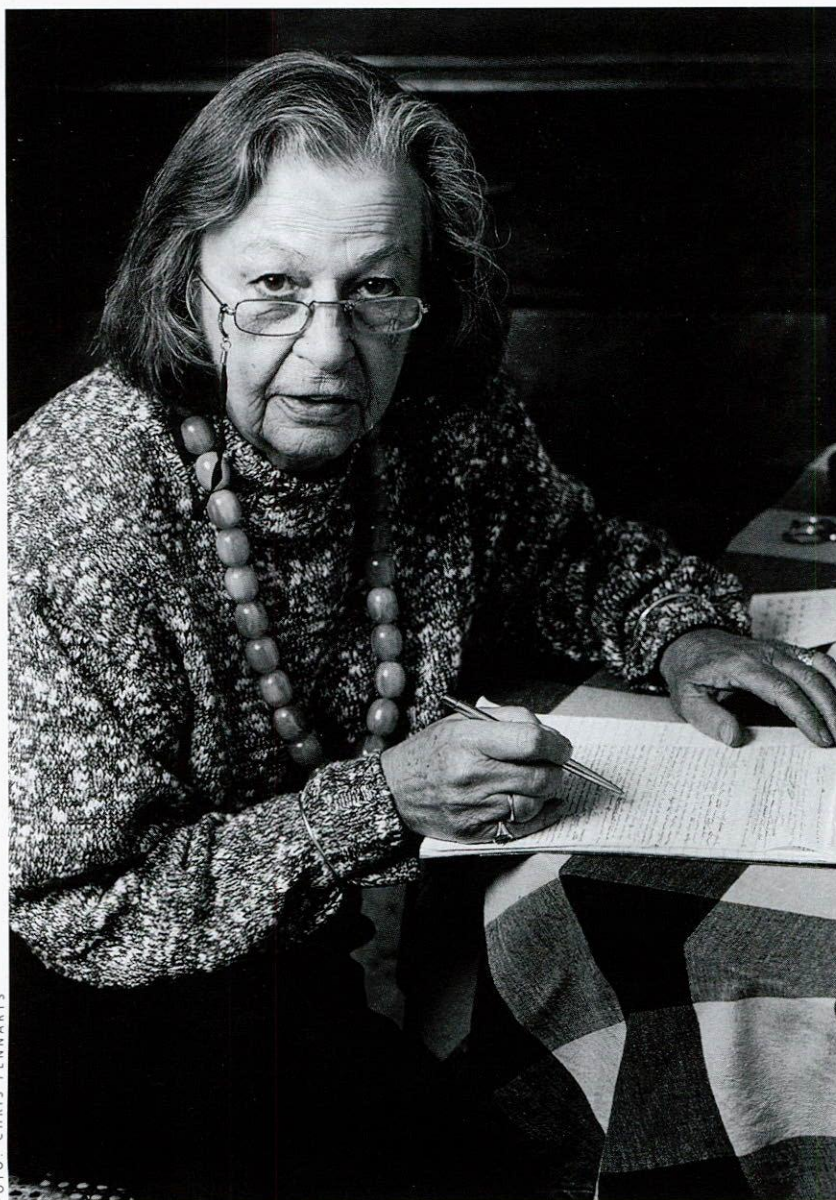

FOTO: CHRIS PENNARTS

tijd al waren en die haar lief zijn. “Dochters en kleinkinderen, daar maak ik nu veel meer tijd voor dan ik vroeger deed. Dat was altijd wel belangrijk, maar Fred was belangrijker. Nu is *alles* even belangrijk.” Ze realiseerde zich dat eens te meer toen ze afgelopen zondag weer aan zijn graf stond. Ze dacht: ‘kijk, mijn man is dood, en deze week is de enige vriendin die ik nog had uit mijn middelbare schooltijd ook overleden; maar nu sta ik hier met twee van onze kleinkinderen, da’s toch maar weer mooi meegenomen.’ Door dat soort plotseling opkomende gedachten beseft ze, dat ze in die achterliggende jaren veel voortuitgang heeft geboekt. Want natuurlijk is het verdriet minder geworden. Milder. De tijd heelt alle wonden, zeggen ze, en dat is ook zo. Al blijven de zondagen altijd moeilijk. Speciaal die zondagen. ‘Op zondag opereert dit volk paarsgewijs,’ schrijft ze. ‘Wat moet je dan in je eentje? Fietsen? Thuis bij de TV, de radio? Die bedienen op zondag een ander publiek. Heel veel sport. Thuis lezen dan? Maar regelmatig schuift een schaduw langs de ramen en over de bladzijden. Het dient zich aan als één schaduw, maar vergis je niet, het zijn paren die daar langs komen en tesamen vormen zij één schaduw.’ Inmiddels is ze zo verstandig de confrontatie met al die paren te vermijden. Ze zegt: “Tegenwoordig blijf ik thuis. Dan ga ik speciaal werken. Of brieven schrijven. Nee, ik ga op zondag ook niet naar mijn kinderen. Want wat denk je dat ik zou vinden bij mijn kinderen op zon-

felijke alleen zijn, dat kende ik niet. Dat je niet iemand meer naast je hebt, iemand die je ruikt, voelt, met wie je die band hebt, die alles van jou weet.” Als het carnaval wordt, gaat zij ieder jaar naar het huisje van vrienden, in de bossen. In dat huisje is zij helemaal alleen, er is geen telefoon en de tv doet het ook niet. Er is alleen muziek. Zij wandelt er hele eind. “Eens was ik daar drie dagen moederziel alleen. Toen moest ik boodschappen doen en in de supermarkt had ik geen stem, ik deed mijn mond open en er kwam geen geluid. Zo gauw gaat dat. Als je een paar dagen niet praat, verstijven je stembanden.” Ze vertelt het als een anekdote, niet om het beeld van ‘zielige weduwe’ op te roepen. Zelig vindt zij zichzelf allerm minst. Of, beter: zij verbiedt het zichzelf om dat te vinden. Dat is het mooie, zegt ze, van naast je emoties ook een *ratio* te hebben. Met je verstand kun je afstand nemen. Ja, ook van jezelf. “Ik lag een keer met griep boven in bed en had zo’n zin in een sappige mandarijn. Die lagen beneden, maar toen ik opstond om er een te gaan halen, werd ik bovenaan die trap ineens duizelig. Ik zeeg neer, in mijn pon, en dacht: hoe kom ik nou aan die mandarijn? Dit lukt niet, in mijn eentje. En ineens begon ik te lachen. Ik moest denken aan dat middeleeuwse gedicht over die twee koningskinderen en declameerde hardop: ‘zij en haar mandarijn, zij konden bijenen niet komen’. Op zo’n moment vind je jezelf dus *niet* zelig.”

antwoord: zolang je leeft moet je meedoen met dat leven, en zolang ik met mensen omga, wil ik hun geen uitgedroogd figuur aanbieden dat er niet uit ziet. Daarom blijf ik mezelf verzorgen. Uit respect voor de ander.

Levens genomen

“Ja,” beaamt ze, “ik beredeneer alles heel erg. Dat is voor een deel karakter, maar het is ook mijn opvoeding. Ik kom uit zo’n gezin waar veel werd gelezen, veel gestudeerd.”

Je vader was dominee.

Ze knikt. “En vervolgens afvallige. Hij kon het niet meer vinden in die kerk. Hij heeft teveel nagedacht. Hij had het allang niet meer over ‘God’, maar over een hogere macht. Dat is al veel waziger. Hij vond ook niet dat het gezin iedere zondag naar de kerk hoefde. Je mócht, maar je hoefde niet. Na de oorlog is zijn twijfel sterker geworden. Misschien heeft het ook met Fred te maken. Fred, die heel rooms was, heeft het heel moeilijk gehad met de moordpartijen die hij in de oorlog had meege maakt. Hij had levens genomen, het gebod ‘gij zult niet doden’ overtreden. Iedereen bij wie hij daarover te rade ging, zei dat het niet gaf. Maar dat klopte natuurlijk niet. Hij is daar eigenlijk nooit uitgekomen. Als hij er met mijn vader over begon, hield die het een beetje af. Hij twijfelde al teveel om er iets zinnigs over te kunnen zeggen, denk ik. Hij is uiteindelijk zeer moeizaam aan zijn einde gekomen. Hij was helemaal op, maar hij was bang om dood te gaan omdat hij God min of meer had losgelaten.”

Cri Stellweg: het puur lijfelijke alleen zijn, dat kende ik niet. Het niet iemand naast je hebben die alles van je weet.

dag?” Het antwoord staat onomwonden in haar boek: ‘Ik vind daar natuurlijk de man en de vrouw en hun kind, het geheiligd gezin in hun geheiligd zondags samenzijn. Daarom haat ik soms zelfs mijn kinderen. Maar alleen op zondag.’

Alleen muziek

“Waar je van staat te kijken,” zegt ze, “is het daadwerkelijke, dagelijkse alleen-zijn. Daar word je zó met je neus doorheengewreven. Natuurlijk - een mens is sowieso alleen, ik heb dat een huwelijk lang geweten. Een mens is alleen en zal dat altijd blijven. Je kunt een ander toch nooit uitleggen wat je denkt, wat je voelt? Maar het puur lij-

Lachen omdat je jezelf ineens ziet zitten, als was je een vreemde. Afstand nemen. Je verstand gebruiken. Het kán je redding zijn. Cri Stellweg: “En discipline. Zelfdiscipline. Ik ben erg gericht op anderen, op medemensen, in het meest brede verband. Daarom kan ik mij ook niet voorstellen dat ik me, zoals ik bij andere weduwen wel heb gezien, volledig zou laten gaan in mijn verdriet. Alleen al omdat dat getuigt van een totaal gebrek aan zelfdiscipline.” Zo bevecht zij ook het feit dat, met het ouder worden, ‘dat lijf’ zo achteruit gaat. “Mijn schoonzoon zei laatst: ‘goh, dat jij nog onder die zonnebank gaat, en al die gymnastiekjes nog doet. Waarvoor, waarom?’” Haar

En jij? Waarin geloof jij?

“Ik geloof erin dat je iets met je leven moet doen, dat je voortdurend moet stilstaan bij de keuzes die zich aan je voordoen. En dat je, als je die keuze eenmaal hebt gemaakt, niet moet gaan zitten mopperen. Ik vind ‘spijt’ ook een onzin-woord. Je moet het zo goed mogelijk doen. Dat is een zekerheid die je ook via het geloof kunt krijgen. Mijn moeder en schoonmoeder waren allebei zeer vroom, zij hadden iets van ‘het komt van boven en ik moet het ondergaan en straks wordt het boven met me goedgemaakt’. En allebei hebben ze heel veel aan dat geloof gehad. Ik heb mijn zekerheden zelf gezocht. Er is geen God die mij een weg opduwt, er zijn verschillende wegen en ik zal er een moeten kiezen en die zo goed mogelijk bewandelen.”

Was dat als houvast voldoende om Fred met zijn gewetensproblemen te helpen? ➤

Het Humanistisch Verbond is een vereniging die opkomt voor humanistische waarden als zelfbeschikking, gelijke behandeling en verdraagzaamheid. Het Verbond onderzoekt steeds of nieuwe ontwikkelingen bijdragen aan de kwaliteit van de samenleving. Het probeert de discussie hierover te stimuleren door middel van conferenties en publikaties. Humanistisch geestelijk raadswork is één van de kernactiviteiten van het Humanistisch Verbond. Humanistisch raadslieden zijn ook werkzaam bij het ministerie van Defensie. Zij zijn geplaatst bij de verschillende delen van de krijgsmacht en worden in het kader van het nieuwe buitenlands beleid regelmatig uitgezonden met een militair onderdeel. Tot hun werk hoort: het voeren van individuele en groepsgesprekken met militairen, deelname aan overleg over personele zaken en adviseren van commandanten op alle niveaus.

Omdat het huidige hoofd van dienst op 1 oktober a.s. met functioneel leeftijdsontslag gaat roept het Humanistisch Verbond gegadigden op voor de functie van

Hoofdraadsman/vrouw

voor de dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging bij de krijgsmacht

De hoofdraadsman/vrouw geeft leiding aan de dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging bij de krijgsmacht. Deze dienst bestaat op dit moment uit 33 raadslieden (m/v). Het bureau in Zeist, waar administratieve ondersteuning aanwezig is, wordt op termijn verplaatst naar Den Haag. Voor de inhoudelijke aspecten van het werk is de hoofdraadsman/vrouw verantwoordig verschuldigd aan het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond in Utrecht. Voor de formele, rechtspositionele en organisatorische aspecten valt hij/zij onder het gezag van het Ministerie van Defensie.

Taken:

- * Toezicht op en coördinatie van het werk van de raadslieden bij de verschillende krijgsmachtdelen.
- * Voorbereiding en uitvoering van beleid, met name het externe beleid.
- * Bevorderen van optimale werkvoorwaarden voor raadslieden en secretarissen.
- * Voeren van overleg met verschillende groeperingen uit de humanistische beweging (Humanistisch Verbond, Universiteit voor Humanistiek).
- * Voeren van overleg met de militaire en ambtelijke leiding van het Ministerie van Defensie, alsmede met politici.
- * Als (part-time) directeur van het humanistisch vormingscentrum voor militairen 'Het Coornherthuis' voeren van overleg met het ministerie van Defensie.
- * Representatie van de dienst.

Functie-eisen:

- * Leeftijd bij voorkeur niet boven 39 jaar (in verband met pensioenopbouw).
- * Humanistische levensovertuiging.
- * Academisch werk- en denkniveau, aangevuld met een afgeronde opleiding Humanistisch Opleidingsinstituut of Universiteit voor Humanistiek (eventueel bereidheid dit diploma te behalen).
- * Bekendheid met humanistisch geestelijke verzorging en/of relevante werkerterreinen. Affiniteit met vormingswerk strekt tot aanbeveling.
- * Aantoonbare managementkwaliteiten.
- * Vermogen snel inzicht te krijgen in gecompliceerde organisatieprocessen.
- * Uitstekende mondelinge en schriftelijke uitdrukingsvaardigheden.
- * Vermogen om zinvolle contacten te leggen met mensen van zeer uiteenlopende achtergrond en opleiding.
- * Goede gezondheid
- * Rijbewijs BE.

Selectie:

Na een selectie door een sollicitatie-commissie van de dienst HGV volgt een voordracht aan het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond, die de kandidaat voor benoeming voor zal dragen aan het Ministerie van Defensie.

Salariëring:

in de kolonelsrang van de Koninklijke Landmacht: f 8047,= tot f 11603,= per maand.

Sollicitaties:

Sollicitaties, voorzien van motivering en CV, binnen 10 dagen na verschijnen van dit blad aan: Humanistisch Verbond, Sollicitatiecommissie HGV-def., p/a Bureau Hoofdraadsman, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist, tel. 030.6914436. Op dit adres kan ook een informatiepakket opgevraagd worden.

“Nee, nee. Het was voor mij in feite net zo’n dilemma als voor hem. Want je kunt wel zeggen: ‘stel dat er geen God is; dan geldt dat gebod van ‘gij zult niet doden’ ook niet. Maar dan kom je op het punt dat er een geweten is; dat je weet dat je niet mag doden. De enige zekerheid die je hebt, is in feite de zekerheid dat je alles zelf moet uitzoeken. Je bent zelf degene die bepaalt of je mag doden of niet. Maar Fred is daar niet uitgekomen. Ik heb ook altijd gedacht dat hij op zijn sterfbed nog om een priester zou vragen, maar dat is niet gebeurd.”

Later viel hij dan toch in slaap, zenuw-trekkingen door armen en benen. En zwetend. Ik lag ernaast, hield hem zo’n beetje vast en hoorde wat ik nog een tijd van de slapende maar nooit overdag van de wakende man horen zou: zijn reacties op slagen, de pijn, en kou. Treinen hoorde ik ontspreken. Mitrailleurs ratelen. Ik zag een vrouw doodschieten. Haar baby op de arm. Die huilend op de grond bleef liggen toen de, nu bevende man, de deur achter zich dichttrok. Dat hele manhaftige maar machteloze kleine verzet van de Armée Blanche, de Maquis, ondernomen vanuit een schuilplaats diep in de Belgisch-Franse Ardennen.

(Uit: Graf van letters)

Heb jij momenten gehad waarop je dacht ‘was er maar iemand’?

Cri Stellweg, overtuigd: “Nee. Wél dat ik dacht: misschien is wat mijn zus geloof zo gek nog niet. Zij was antropo-

*Ik wil volstrekt leeftijdloos zijn.
Maar dat kun je alleen worden als je alle
leeftijden die je hebt doorlopen bij je houdt,
en niet alleen dat mens bent van vandaag.*

tief weten. En op een dag vond ik niets meer, toen was hij weg, ineens. Ik geloof daar stellig in: dat het helpt, als je veel denkt aan mensen die het moeilijk hebben. Daar gaat een enorme kracht vanuit.”

Leeftijdloos

Pas later op de middag, een stuk appeltaart en een glas port verder, valt op dat zij, die mijn moeder zou kunnen zijn, door mij vanaf de eerste handdruk spontaan met ‘je’ wordt aangesproken.

Het bevreemdt haar niet echt: “Het is een van de doelen die ik mij stel: volstrekt leeftijdloos zijn, zodat niemand je meer plaatsen kan. Maar dat kun je alleen worden als je alle leeftijden die je hebt doorlopen bij je houdt, en niet alleen dat mens bent van vandaag. Ik denk ook graag terug aan het verleden. Anderen vinden dat zinloos, maar ik kan sommige herinneringen echt koesteren. Ik geniet bijvoorbeeld van de herinnering aan mijn verjaardagen als jong meisje. Ik kan genieten als ik te- ▶

*Je moet iets met
je leven doen,
je moet voortdurend
stilstaan bij de
keuzes die zich
aan je voordoen*

sofe en de antroposofen zeggen: ‘niet zeuren dat hij dood is, help hem met dood-zijn’. Zij zeggen dat iemand die pas dood is het verschrikkelijk moeilijk heeft, omdat de overgang van aards leven naar geestelijk leven heel groot is. Daarom moet je kaarsen aansteken en veel aan de dode denken. Van gedachten gaat evenveel uit als van een gebed. Dat geloof ik wel, en dat heb ik met Fred ook gedaan. Ik ging hem overal zoeken, in de polder, en dan vond ik ook iets. Wat dan precies? Dat kan ik niet omschrijven. Een gevoel, een intuï-

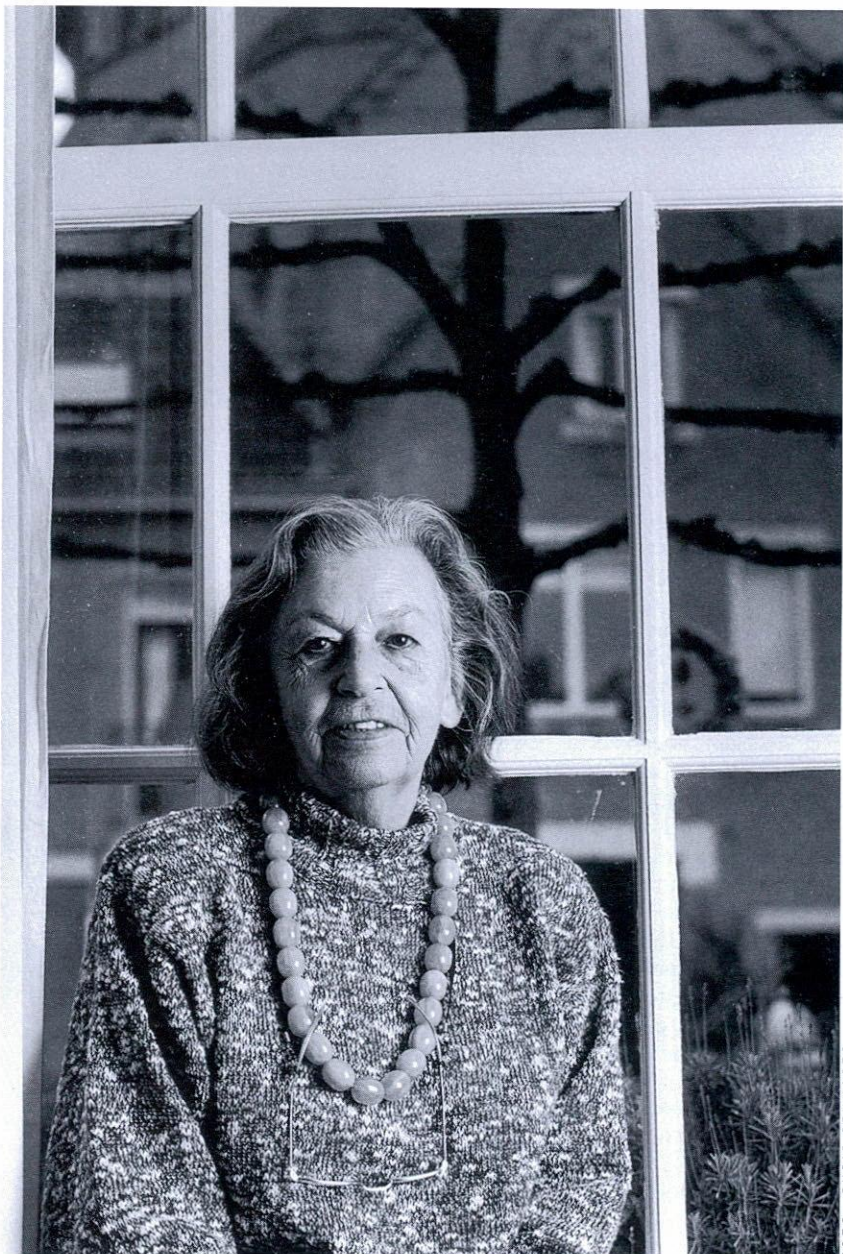

FOTO: CHRIS PENNARTS

rugdenk aan het gezin waar ik uit kom. Het was een heel hecht gezin, met zeven kinderen van wie ik de jongste was. Ik had één zuster, met wie ik heel goed was. Maar ik hing ook heel erg aan die vijf broers, die me altijd goed in de gaten hielden. En nu ben ik als enige over. Dat is een heel raar gevoel. Een beetje onnatuurlijk, dat je niemands zuster meer bent. Maar het heeft ook een voordeel dat ik nu helemaal alleen sta. Ik hoef me niet meer waar te maken tegenover die hele groep. Ik ben vrijer."

Ze is - eerlijk is eerlijk - ook vrijer nu Fred er niet meer is. 'Niet meer tegen- gesproken worden, gecorrigeerd wor-

Echte liefde gaat uit van: wat heeft die ander nodig.

Dus je begint met geven, en je gaat niet zitten wachten hoeveel er nou van terugkomt.

den', schrijft ze. 'Thuiskomen en bij binnenkomst meteen de vraag 'waarom ben je zo laat?' 'Waarom heb je dit of dat zus of zo gedaan?' Maar waren dat vragen? Verwijten waren het vaak in de vragende vorm gesteld.' Een paar pagina's eerder beschrijft zij haar ontluikende gevoelens voor een man die zij, een jaar na Freds dood, op een feestje bij gemeenschappelijke kennissen ontmoet. Heeft hij inmiddels een plaats in haar leven gekregen? "Jazeker," zegt ze bijna trots, "dat is een heel gedegen vriendschap geworden. Maar ook wel degelijk met man-vrouw elementen erin. Ja, het kán wel. Ik vind dat zelf ook heel wonderbaarlijk, dat dat nog kan. Het is ook een beetje een wonderlijke verhouding. Ik schrijf hem heel veel brieven en hij belt heel lang en heel vaak. We zien elkaar niet veel en ik geloof ook niet dat we daar zo'n dringende behoefte aan hebben. Waarschijnlijk liggen de behoeften nu ook heel anders. Hoewel er toch ook een hoop tederheid is en erotische gevoelens. Maar kijk, zoals met Fred, dat maakt een mens maar één keer mee."

Liefde. Laatst had ze het er nog met haar kleinzoon van 18 over. Hij zei: 'wat vind jij van liefde, wat is nou ei-

Ik denk graag terug aan het verleden. Anderen vinden dat zinloos, maar ik kan sommige herinneringen echt koesteren.

genlijk liefde?' Waarop zij een antwoord gaf in de trant van: 'bij echte liefde gaat het er niet om wat je terugkrijgt. Echte liefde gaat uit van: wat heeft die ander nodig? Dus je begint met geven, en je gaat niet zitten wachten hoeveel er nou van terugkomt. Want het geven op zichzelf geeft jou al iets'. Cri: "Zo is het in mijn huwelijk natuurlijk niet begonnen. Daar ben ik ook pas later achter gekomen. Maar je kunt het zo'n jongen wel meegeven. Dat is waar het op aan komt."

Liefde. In haar beginjaren met Fred moesten zij elkaar zonodig veranderen. Zo van 'als je dat doet, daar kan ik niet tegen'. Cri Stellweg, nu: "Dat doe je als je jong bent. Nu ben je minder veeleisend, minder gauw aangebrand. Minder op jezelf gericht, eigenlijk. Omdat je incalculeert 'hoe lang leef ik nog?' Nu komt alles in een groter verband te

staan. Het gevoel voor elkaar moet goed zijn, maar het hoeft niet perse op de manier die jij het liefst zou willen. Omdat het maar een restleven is, een verlenging van de wedstrijd. Je hoeft geen goal meer te maken."

Liefde. Zoals die spreekt uit de slotallinea van haar boek:

Ik herinner me een rumoerig huwelijk, een goeddeels vrolijk huwelijk ook maar vooral een levendig huwelijk. Daarom, denk ik nu, is het beter om de oogst van dat tot een einde gekomen huwelijk te dragen als een lauwerkrans, beter dan het verlies ervan als een doornenkroon om de slapen te voelen. Ik geef hem met wie ik de lauwerkrans van een vol en rijk leven vlocht een tweede graf, een ander graf, ik leg hem neer in een zelfgemaakt graf van letters.

Lezersactie

Half april verschijnt het boek 'Een graf van letters' van Cri Stellweg. De redactie van de Humanist heeft tien exemplaren te verloten onder de lezers. Stuur voor 18 mei een kaartje met uw naam en adres naar de redactie en u maakt kans op een gratis exemplaar van dit boeiende boek!

Te gek om los te lopen?

Op vrijdag 10 mei organiseert het Humanistisch Verbond een studiemiddag over de maatschappelijke positie van chronisch psychiatrische patiënten. Zowel de invoering van de Wet Bijzondere Opnemingen in Psychiatrische Ziekenhuizen (BOPZ) als de toenemende decentralisatie van psychiatrische instellingen hebben tot doel de rechten van psychiatrische patiënten te beschermen en hen te integreren in de 'normale' maatschappij. Het recht op zelfbeschikking van de psychiatrische patiënt lijkt het daarmee gewonnen te hebben van het ouderwetse bestwil-principe. Lijkt, want het is maar zeer de vraag of het in de praktijk zo positief uitwerkt: hoewel de BOPZ strenge eisen stelt aan de voorwaarden waaronder een gedwongen opname mag plaatsvinden, is er in 1994 een stijging van 20% geweest in het aantal gedwongen opnames. Volgens sommigen heeft dit te maken met een toenemende maatschappelijke intolerantie. Het is dan ook maar de vraag in hoeverre de integratie van psychiatrische patiënten werkelijk slaagt: schizofrene patiënten bijvoorbeeld, belanden steeds vaker in het zwerverscircuit en verliezen daar-

door hun uitkering en ziektekostenverzekering. Dit maakt het voor een psychiatrisch ziekenhuis nog moeilijker om hen op te nemen. De opnameduur wordt bovendien zo kort mogelijk gehouden en na ontslag blijkt dat de RIAGG het gat tussen inrichting en een gewone thuissituatie niet kan opvullen. Gebleken is ook dat het RIAGG zich vooral richt op patiënten waarbij op korte termijn resultaat is te verwachten. Ook in huizen van bewaring ontbreekt vaak een goede psychiatrische zorg.

Met deze studiemiddag wil het Humanistisch Verbond aandacht vragen

voor de maatschappelijke positie van chronisch psychiatrische patiënten. Is het recht op zelfbeschikking altijd in het belang van psychiatrische patiënten? Is er sprake van een groeiende maatschappelijke intolerantie? Wat komen mensen tegen die in de dagelijkse praktijk met psychiatrische patiënten werken? Wat vinden ervaringsdeskundigen dat er zou moeten veranderen?

Sprekers zijn: H. Jansen (algemeen directeur Twents Psychiatrisch Ziekenhuis), L. van der Post (crisisdienst Amsterdam), M. Davidian-van Buytene (geestelijk verzorger psychiatrisch ziekenhuis) en A. Goethals (Cliëntenbond). Voorzitter is H. Manschot (Universiteit voor Humanistiek). De studiemiddag vindt plaats op vrijdag 10 mei van 13.30 tot 17.00 uur in het CSB-gebouw, Kromme Nieuwegracht 39 in Utrecht. De kosten bedragen f 75,- voor professionals en f 25,- voor anderen. Voor meer informatie en het aanvragen van het programma met inschrijfformulier: Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. 030-2392100. ■

*De overheid
heeft het
monopolie op
geweld*

Bomaanslag in het centrum van Londen, man in Hilversum ernstig verminkt gevonden op straat, hele schoolklas neergeschoten in het Schotse Dunblane, zelfmoordacties van Hamas in Israël. De wereld is vol geweld. Maar de vormen die dat aan kan nemen en de rechtvaardiging die mensen geven voor het plegen van geweld, zijn in de loop der eeuwen drastisch veranderd, stelt Frits de Lange. Hij is universitair docent ethiek en curator van de humanistische Stichting Socrates.

DOOR TANNY DOBBELAAR

Geweld gezien vanuit historisch perspectief

Door scheiding van staat en religie is geweld gereguleerd

je geslagen werd. Maar betekent dat angst voor geweld alleen maar tussen de oren zit? Er is altijd veel geweld in de wereld geweest, en dat is er nog steeds. Alleen, de legitimatie voor dat geweld is ingrijpend veranderd. Maar ik ben het absoluut niet eens met het idee dat we aan geweld ten onder gaan. Dat is gewoon niet waar."

Frits de Lange, docent ethiek aan de Universiteit van Groningen en hoogleraar aan de Universiteit van Kampen, publiceerde in het dagblad Trouw een artikel over modern religieus geweld. Hij refereert daarbij aan de moord op Rabin, het gifgas van een sekte in de Japanse metro en het terrorisme van moslim-fundamentalisten in onder andere Algerije.

Hij trekt een parallel met de middeleeuwse kruistochten, waarin grote groepen christenen het afslachten van de vijand toejuichten: het geweld was gerechtvaardigd in de naam van god. Zo'n 'kruistochtmentaliteit' bestaat volgens Frits de Lange nog steeds: denk maar aan acties van vliegtuigkapers, bommenwerpers en zelfmoordcommando's - alle geïnspireerd door religieuze overwegingen. Toch beschouwt Frits de Lange deze moderne uitbarstingen van religieus geweld als incidenten die zich niet snel breed zullen ontwikkelen. Een reden daarvoor is dat onze westerse cultuur zo is georganiseerd dat agressie minder kans heeft om ongeremd te ontsporen. Een andere reden: religie heeft niet meer de

kracht om mensen zó te binden dat ze zich in naam van god formeren als 'wij de goeden' die moeten strijden tegen 'zij de kwaden'. Er is geen sprake meer van een gesloten, religieus wereldbeeld waarin de grens tussen vriend en vijand haarscherp is te trekken. Geen enkel hoger doel kan geweld op grote schaal nog rechtvaardigen.

Maar is de wereld als geheel daardoor vreemdzamer geworden? Frits de Lange: "Tja, dat is een kwestie van pondjes wegen, daar weet ik geen antwoord op. Er is minder religieus geweld, dat staat vast. Hetzelfde geldt voor het rauwe fysieke geweld - en dan heb ik het over het mes tussen je ribben of de vuist in je gezicht. Het is tegenwoordig toch een stuk veiliger op straat dan in vroegere tijden."

Zo waren in de middeleeuwen moord, plunderingen en diefstal aan de orde van de dag. Het uitrukken van nagels, afsnijden van borsten en doden van anderen was een sociaal geaccepteerde vorm van plezier, stelt socioloog Norbert Elias in zijn standaardwerk 'Het civilisatieproces'. Machtige mannen gedroegen zich als bendeleiders voor wie de kreten van gevelde tegenstanders als muziek in de oren klonken. Vechten was voor ridders hun reden van bestaan. En ook de 15-eeuwse stelling had z'n mes snel paraat bij een zakelijke onenigheid of familietwist.

In zijn harde, onzekere en vooral korte bestaan hield de middeleeuwer zijn emoties niet in. Elias beschrijft de mid-►

Nederland is banger geworden, zo berichtte het Centraal Planbureau onlangs. Hoewel het aantal misdrijven is gedaald, doet 56% van de Nederlanders 's avonds de voordeur niet meer open als er onverwacht wordt aangebeld. En 23% is bang om 's avonds alleen thuis te zijn, terwijl 17% z'n uitgaanspatroon heeft aangepast, uit angst slachtoffer te worden van mishandeling, bedreiging of straatroof.

"Onze angst neemt toe", beaamt Frits de Lange, "maar misschien komt dat wel omdat onze pijngrens is verlaagd. Ga maar na: je laat geen kies trekken zonder narcose. Vroeger gaf je misschien makkelijker een stomp terug als

deleeuwer als een mens met snel wisselende stemmingen: intense vroomheid en angst voor de hel konden even gemakkelijk opvlammen als uitbarstingen van felle haat of juist van plezier. Elias beschouwt deze zaken als symptomen van een emotioneel leven, dat met het voortschrijden van de beschaving verandert. Langzamerhand krijgen overheden het monopolie op fysiek geweld, dat ze inzetten om natie en volk te beschermen.

Daarmee wordt het geweld ook onpersoonlijker: het rauwe gevecht tussen burgers verdwijnt niet, maar wordt bestempeld als sociaal onaanvaardbaar gedrag. Mensen reguleren hun agressieve impulsen steeds vaker door naar geweld te kijken: in de 16de eeuw naar de verbranding van een mand vol krijssende katten boven een vuur op het marktplein, in de 20ste eeuw naar een voetbalwedstrijd of actiefilm.

Tot zover kun je Elias' theorie lezen als een verhaal over vooruitgang van de beschaving waardoor het rauwe fysieke geweld vermindert. In plaats daarvan ontstaat dus het gelegitimeerde geweld van de overheid, veelal in de vorm van oorlog - als de voortzetting van politiek met andere middelen. Middelen die in oorlogen van de 20ste eeuw veel desastreuzer zijn gebleken dan in welk middeleeuws gevecht dan ook.

Frits de Lange grijpt in zijn betoog over de transformatie van geweld voor een deel terug op Elias' theorie. Maar hij voegt er elementen aan toe. Zo stelt hij vast dat door *secularisering* het geweld geen religieuze zin meer heeft. Religie is tegenwoordig louter een persoonlijke zaak. Religie heeft niet meer de sociale kracht om groepen mensen te binden en aan te zetten tot collectief geweld. Ook *individualisering* speelt een rol. Die maakt het moeilijker de wereld in te delen in vriend en vijand. Frits de Lange schrijft daarover: 'Elke vreemde deling die ons pad kruist, is een potentiële gelijke, met wie we nog geen kennis hebben gemaakt. Hij is noch vriend, noch vijand maar een passant die we met burgerlijke onoplettendheid aan ons voorbij zien gaan.'

U schetst een beeld van de moderne burger die niet langer gepassioneerd op iemand inhakt zoals in de middeleeuwen.

"Ja. Maar dat wil niet zeggen dat mensen passieloze zombies zijn geworden. Mensen reageren heel sterk op elkaar. Zijn jaloers, kijken elkaar naar de ogen. Voor dat soort passies is het liberale individualisme blind: die beziet mensen alsof ze alleen keurige prefe-

Onze angst neemt toe, maar misschien komt dat wel omdat onze pijngrens is verlaagd

renties hebben. Alsof mensen elkaar niet meer zouden begeren en naar het leven staan. Wat dat betreft is het individualisme een ideologie: als je die bril op hebt, ben je blind voor andere tendensen in de samenleving.

Hetzelfde geldt voor het idee dat individualisme het groepsdenken zou hebben doorbroken. Maar mensen zijn geen atomen, het zijn groepsdieren. Kijk maar wat er gebeurt als Ajax wordt gehuldigd, of ga maar eens op tweede paasdag naar een meubelboulevard! Er is dus wel degelijk groepsge-

drag. Alleen, het gaat er relatief vreedzaam aan toe. Niet omdat mensen vreedzamer zijn geworden, maar het geweld andere vormen heeft aangenomen.

Voor een deel zijn we er in geslaagd geweld te exporteren naar de grenzen van de beschaafde wereld: aan nationale grenzen, in koloniën, maar ook in gevangnissen en inrichtingen. Oorlogen

zijn niet langer gevechten van man tegen man: het zijn vertechnologiseerde, koelbloedige activiteiten.

Voor een ander deel hebben we agressie verinnerlijkt. Als ik agressief ben, ga ik er niet meteen op slaan. Ik zal die psychische energie eerder uiten door op mijn gitaar te gaan rammen. Dat is in zekere zin winst."

U noemt individualisering, secularisering en pluralisering als verklaring voor de afname van fysiek geweld.

"Zeker. Zo heeft secularisering in politiek opzicht het groepsdenken doorbroken. Maar dat soort woorden blijven parapluwoorden - ze beschrijven slechts een deel van de werkelijkheid. Men zegt bijvoorbeeld dat we tegenwoordig geen gemeenschappelijke visie meer hebben op het goede leven. Ik denk juist dat we, ondanks het individualisme, één grote waarde delen: we willen geen samenleving meer zoals in

FOTO: HES VAN HUIZEN

de tijd van de godsdienstoorlogen in de 17de eeuw, waarin ongeveer de hele Duitse bevolking omkwam. Sinds die tijd hebben we staat en religie gescheiden. En dat is een belangrijke waarde die het geweld heeft gereguleerd. De schrik van de godsdienstoorlogen zit er goed in. We willen een tolerante samenleving waarin we elkaar niet voortdurend naar het leven staan. Dat is een collectieve waarde."

Die collectieve waarde heeft de Tweede Wereldoorlog niet kunnen voorkomen.

Knikt. "Die schrik hebben we allemaal nog in de benen. De nazitijd was bij uitstek een uit de hand gelopen popconcert: het begon leuk, esthetisch en lekker samen antiliberaal.

Ik denk dat het nazigebeuren een ontsporing was van een proces dat in principe de goede kant uit ging. Het proces waarin een scheiding van machten is ontstaan die het politiek totalitarisme heeft geremd. Maar in het nazitijdperk zijn die sferen weer door elkaar gaan lopen. Wat Hitler deed, was religie bedrijven met politiek."

Onze cultuur is zo georganiseerd dat agressie minder kans heeft om ongeremd te ontsporen

Moderne burgers gaan elkaar minder snel te lijf omdat overheden het monopolie op geweld hebben gekregen. Waarom vreest u dat dit monopolie gaat verbleken?

Bedachtzaam: "De overheid is zich aan het terugtrekken. Het publieke domein verliest terrein. Zolang de overheid door God gegeven is, stelt hij wat voor. Maar als de overheid het produkt wordt van ons sociaal contract, dan is de overheid niet meer dan een werkmatschappij. Waarom zou zo'n instelling voorrechten moeten hebben? Die vraag is lange tijd verborgen gebleven dankzij de uitbouw van de verzorgingsstaat. Daardoor heeft de overheid een duidelijk gezicht gekregen: het is een loket. Maar wat als het loket dichtgaat?

Overheden moeten zich zien te handhaven tegenover de vrije markt, die van de wereld één grote *multinational* wil maken. De vraag is of de staat de vrije

markt van zich af weet te houden. Veel overheidstaken worden geprivatiseerd. Moeten we dat monopolie op geweld dan ook privatiseren? Je mag hopen van niet. Als politie en justitie keer op keer gezichtsverlies lijden - denk aan de IRT-affaire - dan kan het overheidsge geweld zich op den duur niet langer legitimeren. Dat is een slechte zaak. Het nodigt mensen uit het recht in eigen hand te nemen: hun eigen buurt te bewaken, bijvoorbeeld. Daar ben ik niet gerust op. Voor je het weet krijg je weer een natuurtoestand à la Hobbes. Als we niet van buitenaf gedwongen worden onze agressie binnen de perken te houden, dan is de oorlog van allen tegen allen een feit."

De oorlog van allen tegen allen is volgens u een oorlog tussen 'bekenden'. U schetst zelf het beeld van *loosers* die slaags raken met andere *loosers*, van vervallen steden waar jeugdbendes na sluitingstijd de dienst uitmaken. Oorlog vindt niet meer plaats tussen staten, maar tussen wisselende groepen mensen. Dat beeld staat toch haaks op het idee dat we het middeleeuwse geweld achter ons gelaten hebben.

Frits de Lange zucht. Leunt achterover. Zegt dan: "Met zo'n impressie wil ik het beeld van de voortschrijdende beschaving wat rechtekken. Persoonlijk ben ik erg bang voor fysiek geweld. Ik ben bang voor die klap op mijn kop. Laatst was ik in Johannesburg, daar worden vijftig moorden per dag ge-

Mensen zijn groepsdieren. Kijk maar wat er gebeurt als Ajax wordt gehuldigd.

pleegd. Dan voel je hoe geweld je dagelijks leven beïnvloedt.

Er bestaat nu eenmaal dom geweld, doelloze agressie waar geen enkel verhaal achter zit. Geweld in de trant van: jij deugt niet want ik kan aan je neus zien dat je niet deugt. Aan die feiten wil ik recht doen met het beeld van de oorlog tussen bekenden die elkaar ruiken. Eén beeld haalt het hele verhaal over de vooruitgang van de beschaving onderuit. Je kunt gewoon niet zeggen: het valt tegenwoordig allemaal wel mee met dat geweld."

Ajax-
buldiging in
Amsterdam

*Zusje, een film over een klein
Hollands binnenkamerdrama*

Zusje was vorig jaar de grote verrassing van de Utrechtse filmdagen en is nog steeds een bioscoopsucces. Het onderwerp is wat kinderen in gemiddelde gezinnen bij elkaar opdoen aan seksuele ervaringen. Incest kun je het meestal niet noemen. Er was wel wat aan de hand, maar de onmacht om er over te praten en het te begrijpen, sloeg vaak grotere wonden dan de aanleiding zelf.

DOOR CASPER VOGEL

De stilte tussen zusje en

Er wordt gebeld. Als ik open doe kijk ik in een videocamera. Daarachter het hoofd van mijn broer, die ik in geen jaren heb gezien. Die camera gaat de volgende dagen niet meer uit. Tijn registreert alles wat ik doe, kleeft zich aan elke stap die ik zet. Hij zegt een film over mij te willen maken. Ik heb meteen een gevoel waar dat mee te maken zal hebben, maar begrijp ook weer niet precies wat hij wil. Hij volgt mij in alles, bemoeit zich met vriendschappen, maakt ze kapot en ik heb geen verweer. Wat krijgen we nou? Hij probeert de macht hier een beetje over te nemen, versjeert mijn feest, stelt zeikerige vraagjes aan mijn beste vrienden, dringt zich als permanent toeschouwer in mijn leven. Ik wil van hem af, wil mijn eigen leven terug, maar er is ook iets wat me tegenhoudt; zelfs als hij mij, met camera en spotlight, om godverdomme midden in de nacht wakker maakt om me op bed een taartje voor mijn 20ste verjaardag te brengen.

Fout, fout. Als het verhaal van de film 'Zusje' door haarzelf was verteld, was

het een totaal andere film geworden. Broertje is aan zet. Overnieuw.

Daar woont ze dus. Oud slooppand. Ik bel aan. Ik hoor haar de trap naar beneden komen. Mijn plan staat vast. Nu! Ze doet open en kijk even verrast. 'Hé, Tijn! Terug uit Engeland? Leuk, maar doe nou die camera maar uit'. Nee, ik kom een film over je maken, Daantje!

Ze weet het. Ze weet dat het er eens over moet gaan. Ze weet dat alles wat wij doen en vooral al die jaren niet hebben gedaan ermee te maken heeft, zonder dat wij het ooit konden zeggen. Logisch, zover als we uit elkaar zaten. Weinig contact, oppervlakkige ansichtjes.

Maar nu. Ze speelt verbazing, irritatie en verveling. Ik speel mee, film door, stel minimale vraagjes en geef onderzoekte commentaartjes aan die vriendjes uit dat haveloze, vrolijke studentikoze wereldje van haar. Oppervlakkige zeikerdjes. Mooiweer ventje, dat vriendje van haar, kan lekker zoenen met die dikke lippen en speels vrijen,

met z'n Kama Soetra stripalbum in één hand. Ik leg alles vast.

Vooral wil ik haar filmen als ze kijkt naar het familiefilmpje met het moment dat mij achtervolgt, sinds ik het huis uit moest, naar een internaat. Maar dat wil ze niet.

Ik film alles, tot het moment van de waarheid. En ik ontdek dat dat moment niet is als ik aan het eind van de film weer met haar in bed lig, maar daarvoor, als zij het filmen van mij heeft overgenomen en zij weer de baas is, net als toen wij klein waren en we door pappa en mamma betrappt werden, bij haar in bed, ik helemaal bloot.

'Zusje' was vorig najaar de Nederlandse verrassing van de Utrechtse filmdagen en is nog steeds een bioscoopsucces.

Dat is te danken aan de hoofdrol van Kim van Kooten en de charme van een low-budgetfilm die intrigeert en verteedert.

Er wordt een ontspannen tijdsbeeld geschetst van hoe een paar jonge twintigers leven en hoe amicaal het er in een

Zusje met broertje

broertje

gezellige puinhoop aan kan toegaan. Of 'Zusje' door dat alles een goeie film is geworden, is een andere zaak. Het acteren vond ik eendimensionaal, de verhaallijn dun. Het schiet niet op. Bovendien werd ik een beetje misselijk van dat voortdurend bewegende, close camerawerk. Maar toegegeven, ik stak die dag ook niet in een goed vel.

wacht binnenkomen, vlucht het blote jongetje beschaamd weg, zusje rechtop in bed, met een gezicht van niks aan de hand. Haar brave mimiek van onschuld spreekt boekdelen, maar wat ze precies zegt komen we via dat familie-filmpje niet te weten. Wel begrijpen we dat het onrecht wil dat Tijn getekend als dader door het leven gaat en zij,

Wie zou geen herinnering hebben waar donkere, beetje zweterige gedachten aan kleven, mengelingen van schaamte, zieligheid en tegenzin

'Zusje' is een klein Hollands binnenkamerdrama van een jongetje, een jaar of 14, dat door zijn kleinere, maar bij de handtere zusje in bed wordt gelokt om aanschouwelijk uit te leggen wat hij met zijn vriendinnetje doet als ze vrijen. Tegenstribbelen, als ie dat al wilde, helpt niet, want zij is de baas, want zij is jarig.

Als pappa met 8 mm-filmcamera en mamma met taart en kaarsjes onver-

trut, de waarheid verzwijgt. Namelijk dat er natuurlijk helemaal niks gebeurde, zoals blijkt als ze deze scene als volwassenen opnieuw 'spelen' en beiden daardoor een jeugdtrauma achter zich kunnen laten. Vergis ik me of nam zusje hier opnieuw het initiatief?

Mengeling

Vrijwel dagelijks krantebraaksel over de meest gruwelijke incestgevallen ma-

ken duidelijk wat achter zoveel hoekstenen van de samenleving jarenlang schuilging. Het een maakt het ander los. Groepsleiders die verkrachters bleken; een sportcoach die over de schreef ging met zijn pupillen, over leraren die zich vergripen aan tientallen leerlingen. Zelf denk ik terug aan de meneer van de zondagsschool die onder een zaterdagmiddag-filmvoorstelling zijn hand in mijn broek schoof en mijn jongetjesbillen aaide tot ik met bonzend hart en klein stemmetje durfde te vragen dat liever niet te doen.

Wie zou geen herinnering hebben waar donkere, beetje zweterige gedachten aan kleven, mengelingen van schaamte, zieligheid en tegenzin. De dosering kan behoorlijk verschillen.

In veel gevallen kan een broertje of een zusje dat later zelf wel relativeren. Er was wel wat aan de hand, maar wat het ergste was, was niet het gebeuren zelf maar het zware gewicht dat het kreeg in onze beleving en herinnering door de schaamte die er bij hoorde en die het spreken jarenlang verlamde. De onmacht ervaringen uit te wisselen en te begrijpen, heeft in veel gevallen grotere wonden geslagen dan de aanleiding zelf, die, laten we eerlijk zijn, naar zijn aard ook veelal onschuldig kon zijn.

Laten we het dus even niet hebben over botte incest, verkrachting, onherstelbare schade. Laat het eens gaan over betrekkelijk onschuldige dingen die zich in ontelbare gezinnen hebben voltrokken en waarover sindsdien werd gezwegen. Het hoeven geen zaken te zijn waarover de kranten nu schrijven. Laten we niet alles gemakzuchtig of angstig op een hoop gooien. Maar laat uitwassen van machtsmisbruik vermoedens rechtvaardigen over wat in 'gemiddelde' gezinnen kinderen aan ervaringen bij en met elkaar opdoen in de zinderende ontdekkingsstocht naar de eigen seksualiteit. Incest is dan gauw teveel gezegd. Maar al het andere meestal te weinig. Machtsspelletjes hoorden er ook bij. Daarmee hoeft natuurlijk niet altijd iets 'mis' te zijn gegaan, alleen is dat wel afhankelijk van de aandacht, begrip en waardering die deze fenomenen thuis kregen. Of elders. Toen, of later. En nog steeds krijgen, of juist niet. Iedere dag en overal is er aanleiding genoeg om te veronderstellen dat de effecten van de 'seksuele revolutie' van de zestiger jaren op onze omgang met seksualiteit in de privé-sfeer enorm overschat zijn. Ja, op straat en op tv lijkt bijna alles te kunnen. Maar thuis zijn er veel mamma's en pappa's van nu nog steeds de zusjes en broertjes van toen.

Hoe beperkt is de wereld van wetenschap?

Bennet Lang is een briljant geleerde en gelooft heilig dat het leven draait om kennis, om wetenschap. Twijfel, vindt hij, kun je wegnemen door goed onderbouwd onderzoek. Maar hij rekent buiten de grilligheid van de mens. Een boeiend boek van Alan Lightman.

Al eerder liet de Amerikaanse auteur en fysicus Alan Lightman zijn licht schijnen over het contrast tussen de tijd en de werkelijkheid van het heden en de toekomst. In zijn debuut, de novelle 'Einsteins dromen' (1993), stelt hij: 'De tragedie van deze wereld is dat niemand gelukkig is, of hij nu in een tijd van verdriet of van vreugde is blijven steken. De tragedie van deze wereld is dat iedereen alleen is. Want een leven in het verleden kan niet worden gedeeld met het heden. Iedereen die in de tijd blijft zitten, blijft alleen zitten.'

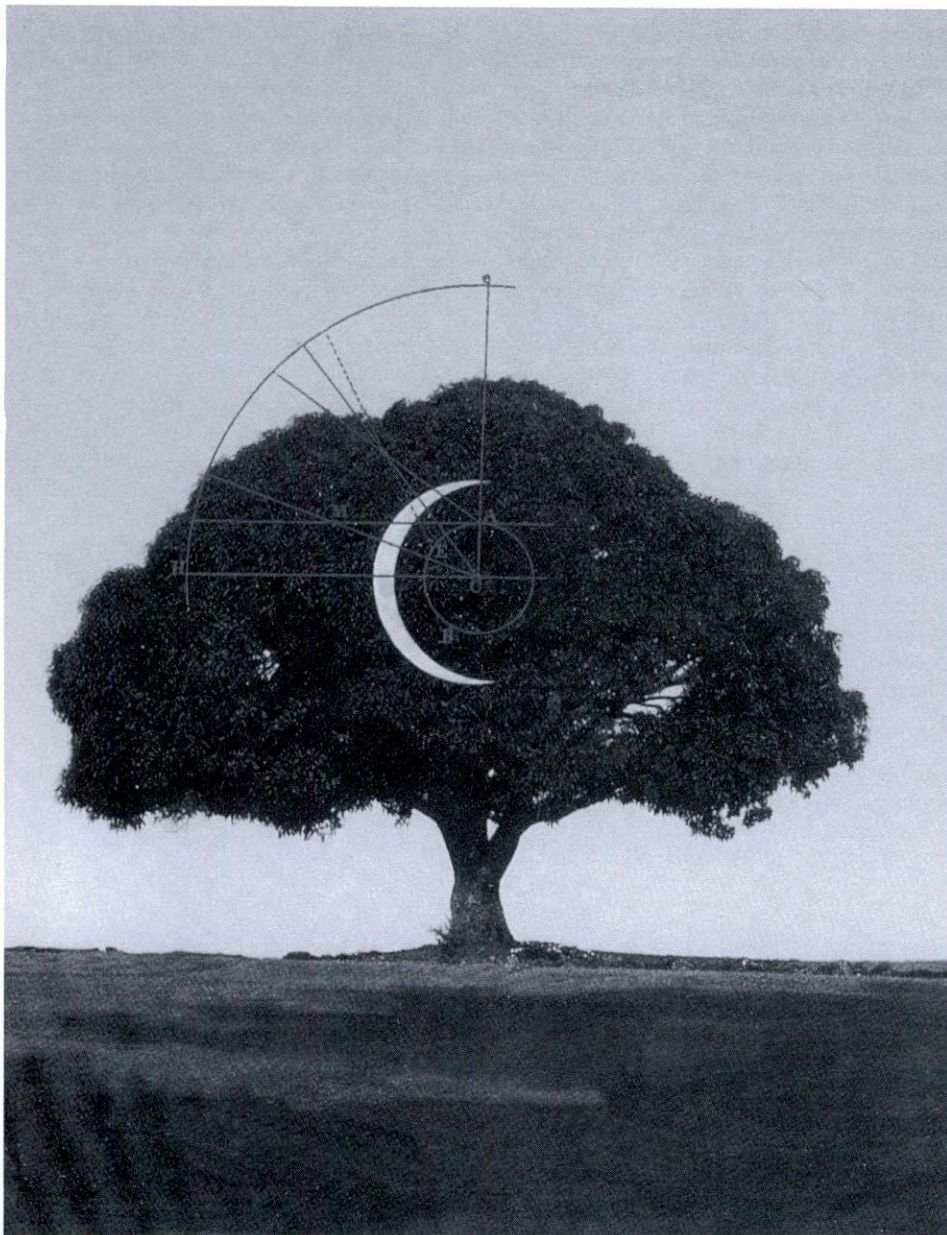
Op Lightman's hoofdpersoon in zijn boeiende roman 'Brave Benito' (in Nederlandse vertaling bij uitgeverij Meulenhoff verschenen) is de relativiteit van het geluk en de bijna onontkoombare eenzaamheid van de mens zeker van toepassing. De onstuitbare drang van de briljante geleerde Bennett Lang om de wereld te begrijpen via wiskundige en natuurkundige berekeningen, formules en oplossingen blijkt uiteindelijk een farce als hij niet meer om irrationele emoties en het onberekenbare gedrag van mensen heen kan. Pas als hij met de neus op de feiten wordt gedrukt, verandert Bennett Lang. Voordat hij tot inzicht komt dat er meer onder de zon is dan de wedloop met de geest, het streven naar wetenschappelijke erkenning en de hoop een tweede Einstein of Edison te worden, moet hij eerst gedesillusioneerd raken door een samenwerking met een voor-

aanstaand wetenschapper. Lange tijd geloofde Bennett Lang in de geveugelde uitdrukking 'kennis is macht'. Maar na verloop van tijd maakt zijn kennis hem machteloos.

Kennis testen

Zijn honger naar weten dateert uit zijn jeugd. Al jong is Bennett gefascineerd door techniek en apparaten. Samen met zijn eveneens technisch onderlegde vriendje John Lerner bouwt hij een walkie talkie, een kristalontvanger, een thermostaat en een telescoop met volautomatische volgmechanismen. Bennett en John hebben de gewoonte hun middagen samen door te brengen en elkaars kennis te testen. Ze stellen vragen als: wat is de omtrek van de aarde? Wat is de afstand tot de dichtsbijzijnde ster? Wat is de koudst mogelijke temperatuur? 'Het was een universum van zekerheid en logica en ze koesterden zich in hun kennis', schrijft Lightman. Bennett gaat in zijn obsessie tot het uiterste. Het is begin jaren zestig, een tijd dat de ruimtevaart in zwang is. De 14-jarige Bennett bouwt z'n eigen raket, dat is immers het toppunt van technologische vooruitgang. Hij lanceert de raket op de golfbaan in de buurt van zijn ouderlijk huis. De lancering mislukt en hij beseft dat hij geschikter is voor de theorie dan voor het experiment. 'Bennett dacht over dingen door. Hij was een doordenker. Hij vroeg zich af waarom de hemel aan het eind van de dag rood kleurde. Hij vroeg zich af

DOOR SIMONE JACOBUS

leen zijn, in zijn kamer, met de prachtige wiskunde en de maan, en op zijn eentje dingen uitdenken. (-) In geestelijke glijvlucht door de wereld maakt hij zich niet druk over zijn geringe lengte of zijn puistjes of zijn problemen met praten of zijn verwarring over wat mensen zeggen. Het is een wereld zonder lichamen. Het is een wereld van heldere logica en sierlijkheid. Het is de fijnste kant van de eenzaamheid, zonder verdriet.'

Slechts één keer geeft de jeugdige Bennett blijk van emoties, van angst - maar hij slaagt er wederom in het op de hem bekende manier op te lossen. Van het nieuws dat er een kernoorlog tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten op komst is, veroorzaakt door de Cu-

bacrisis (1962), dreigt de jongen van de kaart te raken. De oplossing is echter simpel, zo luidt het advies van wetenschappelijke bladen. Er moet een atoomvrije schuilkelder worden gebouwd. De jongen zeurt net zo lang totdat hij zijn ouders heeft overtuigd dat ze een speciaal ingerichte kelder moeten laten bouwen die heel veel geld kost. Na de voltooiing van de bouw bestaat voor Bennett het probleem niet meer want 'hij had altijd geloofd, in een diepe, geheime grot in zijn binnenste, dat hij ieder probleem kon oplossen met een beredeneerde aanpak. Wat hem betrof konden er bommen gaan vallen'.

Studeerkelder

Ook op de universiteit volhardt hij in het uitbannen van menselijke interactie en eigen onzekerheden. Bennett behoort tot een uitverkoren groepje studenten dat onder een opstandige maar ►

waarom zeepbellen zich tot bijna volmaakte bollen vormden, waarom alle sneeuwvlokken zes kanten hadden. Hij vroeg zich af waarom een half in het water staande lepel in tweeën leek te buigen, waarom krijtjes piepten. Hij vroeg zich af waarom een draaitol niet omviel, maar juist langzaam uitdraaide. Hij vroeg zich af waarom de zon niet opbrandde, of het heelal eindeloos doorging.'

Zelfgekozen isolement

Maar Bennett vraagt zich niet af hoe het komt dat zijn moeder af en toe hysterische aanvallen krijgt. En waarom zijn vader, eigenaar van een groot bedrijf, zich na het avondeten in zijn kranten en boeken begraaft en zijn drie zoons en echtgenote volkomen negeert. Evenmin vraagt Bennett zich af hoe het komt dat zijn oom Maury, een eenzame vrijgezel die door de ouders van Bennett wordt onderhouden, te veel

drinkt en voortdurend gokt. En ook stelt Bennett zich niet de vraag hoe het komt dat hij en zijn broertjes worden opgevoed en verzorgd door Florida, de lieve, zwarte en dikke huishoudster die dag in dag uit in touw is voor haar jongens. Zelfs haar eerste uitje buiten de stadsgrenzen van Memphis geeft Florida op om voor een doodzieke Bennett te zorgen. Het racisme en de segregatie in het diepe Zuiden van Amerika is voor Bennett evenmin een onderwerp van vragen of twijfels.

Bennett vlucht voor de menselijke werkelijkheid om hem heen en voor zijn eigen emotionele ontwikkeling. Hij zoekt de veiligheid van zijn kamer waar hij ongestoord beredeneer-vraagstukken kan oplossen. Hij raakt in de war als mensen hem op zijn teruggetrokken bestaan aanspreken. Zijn moeder probeert hem nog uit zijn zelfverkozen isolement te bevrijden maar krijgt nul op request. 'Hij kan hier al-

briljante professor mag studeren. Dagen- en nachtenlang gaat hij de uitdaging aan van het beantwoorden van buitengewoon moeilijke vraagstukken door zich af te zonderen in een speciaal voor het elitegroepje ingerichte studeerkelder. Het leven is wetenschap, en niets meer en niets minder. Wanneer Bill, één van zijn medestudenten, in moeilijkheden raakt en depressief wordt, doet Bennett nog wel een poging hem te helpen. Maar als hij bemerkt dat Bill niet voor rede vatbaar is, keert hij zich van hem af.

En dan komt zijn promotie. Het zou een moment van overwinning moeten zijn. Het is echter de eerste keer dat Bennett doordrongen raakt van het absurde van zijn situatie. Op het feestje dat voor hem wordt gegeven, realiseert Bennett zich opeens dat hij de meeste gasten niet of nauwelijks kent. Geen vrienden, geen familie, slechts medestanders in de strijd om kennis. Het is het eerste stapje naar verandering.

Op 32-jarige leeftijd wordt Bennett hoogleraar. Hij is succesvol in de we-

tenschap maar hij kan inmiddels de slaap niet meer vatten. 'Zijn leven was een lamp van 500 Watt in een klein zwart doosje. Hij was inwendig aan het verdorren en zijn huid was toevallig het eerste onderdeel van zijn lichaam waardoor dit werd geregistreerd. Hij dacht niet aan liefde. Hij had er alleen behoefte aan zijn huid tot kalmte te brengen en te slapen.'

Het is uiteindelijk de liefde, een falend huwelijk met een gevoelige kunstenaar en het op sterven liggen van zijn oude kind-meisje Florida die Bennett's overtuiging dat het leven volgens een strak wetenschappelijk schema is te leven, voorgoed doet wankelen. Het wegnemen van onzekerheden en twijfels door berekeningen en goed onderbouwd onderzoek, kan nooit een vangnet zijn voor de onvoorspelbaarheid van de loop van omstandigheden en de grilligheid van het menselijk karakter - tenzij de mens een robot blijkt te zijn en ongevoelig is voor de werkelijkheid en voor zijn eigen functioneren.

Met 'Brave Benito' lijkt Alan Light-

man, een gerenommeerd docent aan de Massachusetts Institute of Technology, niet te schromen ongezoute kritiek te spuien op de alom geprezen en bewonderde subcultuur van geleerden die allen een ongekeerde drang en hoop hebben die prestigieuze Nobelprijs te winnen.

Lightman's stelling is dat de maatschappij weliswaar baat heeft bij de voortschrijding van kennis en wetenschap, maar dat de prijs die sommigen hiervoor moeten betalen wel erg hoog is. Te hoog. Het heeft ook iets moralistisch, iets belerends. Een docent eigen, zo lijkt het. Maar dat geeft niet, want Lightman's roman is zeer onderhoudend en op een luchtige, geestige manier geschreven. De boodschap is duidelijk en waar: Als een mens verre blijft van zelfonderzoek en zelfkritiek is hij geen mens.

Alan Lightman: 'Brave Benito' (f 34,90), 'Einsteins dromen' (f 19,90). Uitgeverij Meulenhoff.

INGEZONDEN MEDEDELINGEN

Is arbeid of welzijn jou een zorg? Kies dan De Horst!

*De enige zelfstandige Hogeschool
voor sociale beroepen*

De vier opleidingen voor sociale beroepen:

Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, Personeel en
Arbeid, Culturele en Maatschappelijke Vorming
Sociaal Pedagogische Hulpverlening

Binnen de opleidingen zijn veel specialisaties mogelijk.

O.a. Jeugdhulpverlening, Vluchtelingen en asielzoekers,
Organisatie en management, Kunst en cultuur,
Vrouwenhulpverlening, Ouderenwerk, Opbouwwerk,
Vorming en educatie, Arbeid en organisatie

Open dag: 20 april 1996
(voor voltijd- en deeltijdstudenten)

Open avonden: 27 maart en 20 mei 1996
(speciaal voor deeltijdstudenten)

Bel voor meer informatie: Driebergen (0343) 536 537

**hogeschool
de Horst**

*kleinschalig, praktijkgericht,
multi-cultureel, internationaal*

*Via een lichaamsgerichte benaderingswijze
mensen ondersteunen in hun persoonlijke groei en ontwikkeling.*

**3-jarige
beroepsopleiding**

trainer

**Emotioneel
Lichaamswerk**

Start
23 mei 1996.

Introductieweekends
23-24 maart en 6-7 april.

**Bel voor informatie en catalogus het sekretariaat:
telefoon (035) 666 84 47.**

Redactieadres

Postbus 114, 3500 AC Utrecht.
Tel.: 030 - 2392107.

Redactie-secretariaat:

Alice Dessens

Kantooradres:

Nieuwegracht 69A, 3512 LG Utrecht.
Fax: 030-2367104

Algemene informatie:

030-2392100

Redactie:

Hes van Huizen (hfdred.)
Mirre Bots

Vormgeving:

Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Medewerkers:

Trudy Kunz, Simone Jacobus,
Chris Pennarts, Yoeke Nagel,
Jansen Schöttelndreier,
Japke Schonewille, Peter van der Meer,
Pauline de Bok, Tijs van den Boomen,
Joop Puls, Tom Janssen,
Johan Eimers, Marjan Slob,
Tanny Dobbelaar, Karin Anema,
Alice Broeksma, Sylvia Weve,
Evert Wassenaar, Len Munnik,
Casper Vogel.

Redactiecommissie:

Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal
Peter van Agteren

Prepress/Lithografie/Druk:

Brouwer Utrecht B.V.

Foto omslag:

Chris Pennarts

Teletekst:

De Humanist staat regelmatig
aangekondigd op teletekst 325

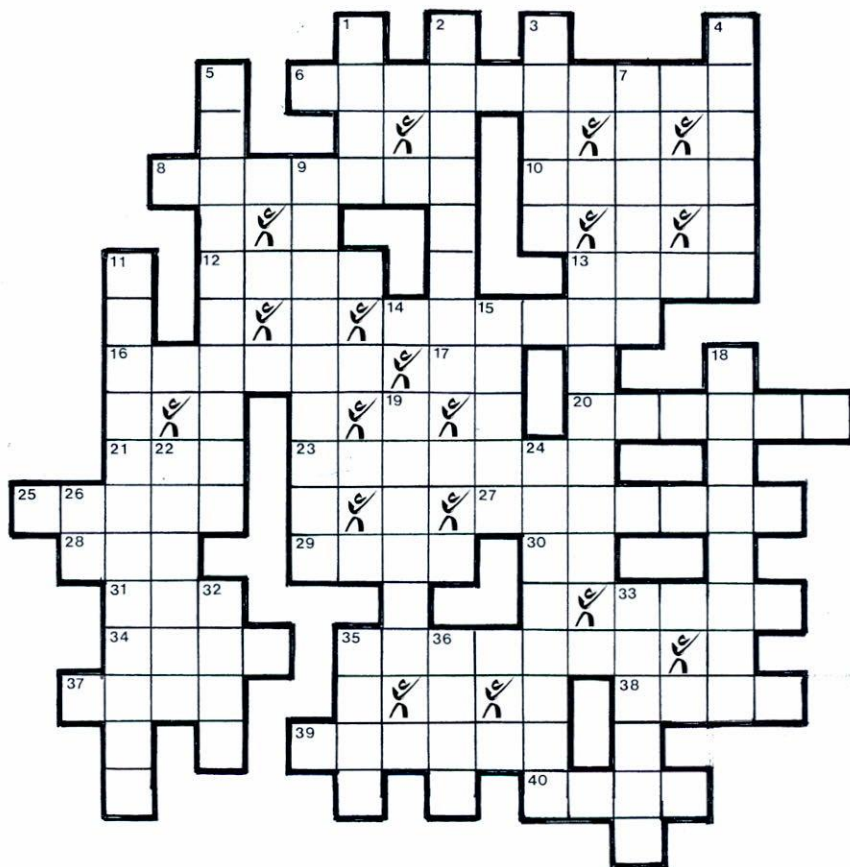
Advertentie-exploitatie:

All-Round Media Services
Postbus 1524 - 2003 BN Haarlem
Tel. 023-5245336 - Fax 023-5248043.

De tarieven van september 1993 zijn
van kracht. Informatiefolder is op
aanvraag verkrijgbaar.

De Humanist wordt gedrukt op licht-
houhoudend mc papier, chloorvrij.

Evert Wassenaar

Horizontaal

- 6 Soldateske hors d'oeuvre. (10)
- 8 Schuilt in elke humanist. (7)
- 10 Afkeuren die stof. (5)
- 12 Moeder is dol op kippenvoer. (4)
- 13 Gaat aan het vacatieverblijf vooraf. (4)
- 14 Na-apen? (6)
- 16 Heeft iets tegen andersgekleurden. (6)
- 17 Die jongen is geveeld. (2)
- 20 Flink, ook als er een vogel achter staat. (6)
- 21 Schijnt een grote waarheid te zijn. (3)
- 23 Hij is een Arabier, zijn grootmoeder niet. (7)
- 25 Beestje na het feestje. (5)
- 27 Projectiel, liever met een appel er achter. (7)
- 28 Verschijnt na vier maal een kwartier. (3)
- 29 Die sprong mislukt niet altijd. (4)
- 30 Verkort betaalmiddel. (2)
- 31 Zeeman- of dier. (3)
- 33 Scherpe limonade. (4)
- 34 Pelsdier. (4)
- 35 Relatie die toegaf. (7)
- 37 Veranderlijk verschijnsel. (4)
- 38 Twee goklustige meisjes. (4)
- 39 Spel tijdens carnaval. (6)
- 40 Die zult u er aan moeten passen. (4)

Verticaal

- 1 Productief deel van het lichaam. (4)
- 2 Is een overrijverige schuldeiser. (8)
- 3 Voorstelling, al of niet in brons. (5)

- 4 Kan men iemand in jagen. (6)
- 5 Wat die Duitser maakt zal ons worst wezen. (10)
- 7 Ondergoed. (6)
- 9 Topcrimineel. (9)
- 11 Letterlijk zonder karakter. (12)
- 13 Ruimte voor paarden en coureurs. (7)
- 15 Wat moet. (5)
- 18 In elke man huist een potentiële abonnee. (8)
- 19 Slordige auditie in Pakistan. (6)
- 22 Leeftijd van een grondsoort. (6)
- 24 Deze arbeidskundige is dus 'n oom? (8)
- 26 Ezel! je balkt verkeerd. (2)
- 32 Onverschillige wortel. (4)
- 33 Die man is anders preuts. (6)
- 35 Kleur. (4)
- 36 Of haring? (4)

Oplossing cryptogram maartnummer**Horizontaal**

4 voornemen, 5 oververhit, 8 broodheer, 9 onderdeelt, 13 sloot, 14 lijnolie, 17 gospelspel, 18 waarzegger, 19 sedan, 22 handenbinder, 23 eens.

Verticaal

1 minderheden, 2 doorloper, 3 deli, 6 verantwoord, 7 hoeden, 10 klapper, 11 woelwater, 12 wijkagent, 15 eng, 16 oor, 17 geboden, 20 ons, 21 miss.

RTV programma's

Daniël (9 april)

RADIO

Maandag op Radio 5

13.10 - 14.00 uur

Het voordeel van de twijfel

Een tot nadenken stemmende documentaire

14.02 - 15.00 uur

Boven het dal

(Live)interviewprogramma met gasten die in hun leven nog plaats hebben voor idealen

3x per maand
17.45 - 18.00 uur

Kwartier humanisme

Programma over de humanistische beweging

21.02 - 21.45 uur

De verbeelding

Programma over boeken en schrijvers

21.45 - 22.00 uur

Het radioverhaal

Een kort persoonlijk programma gemaakt door radiotalent

Raadpleeg voor nadere informatie over de radioprogramma's op de dag van uitzending Teletekst pagina 255.

TELEVISIE

Donderdag 4 april
22.00 - 22.25 uur

YOY - Afscheid met gevolgen

Limor (16) en Maarten (18) maken, los van elkaar, in hun vrije tijd theatervoorstellingen. Met hun respectievelijke 'groepen' maakten ze allebei een voorstelling over jongeren en groepsgedrag. Het blijkt dat de voorbereidingen van zo'n jeugdtheatervoorstelling leiden tot volwassen bespiegelingen over de grote zaken des levens. Interviews, samenwerking en regie: Kees Braam. Eindredactie: Eveline van Dijk.

Dinsdag 9 april
15.30-15.55 uur

YOY - Ondertekend Daniël

Portret van Daniël, tot voor kort scholier en kunstschilder, nu full-time kunstschilder. Aan school heeft hij de brui gegeven: "Ik vind

school gewoon niet leuk, niet zo gezellig". Nu loopt hij wat rond en tekent en schildert vooral, heel veel. Inmiddels is hij anders gaan denken over school, want hij wil weer: "Om weer te kunnen genieten van mijn vrije dagen". Hoe hij wil voortleven, weet hij al: "Ik wil onthouden worden als een ambachtelijk goed tekenaar die vol fantasie heeft gezeten". Even duidelijk is zijn mening over Karel Appel, grafiti en andere belangrijke zaken des levens. Zo vindt hij zijn huidige vrijheid zijn grootste goed, maar er zijn zat dingen die hij niet leuk vindt: "Ik ken nog niet alle mogelijkheden van het leven; ik moet dat allemaal heel langzaam zoeken en dat is irritant. Ik ben verward, onzeker. Ik groei op en merk dat de wereld niet is zoals hij eerst leek. Je verantwoordelijkheid groeit, je hebt steeds minder tijd voor jezelf".

Juliet Stevenson in
'Who dealt?' (18 april)

In YOY geeft Daniël uitleg bij zijn tekeningen, die veelal symbolisch en verhalend zijn. Hij legt uit wat hij mooi en niet mooi vindt "bijvoorbeeld in het Rijksmuseum" en vooral verklaart hij zichzelf. Regie, camera en montage: Ruud Monster, Juliëtte van der Aa; eindredactie: Eveline van Dijk.

Dinsdag 16 april
15.30-15.55 uur

YOY - Te jong

Olivier Brinkman wilde al op zijn twaalfde maar één

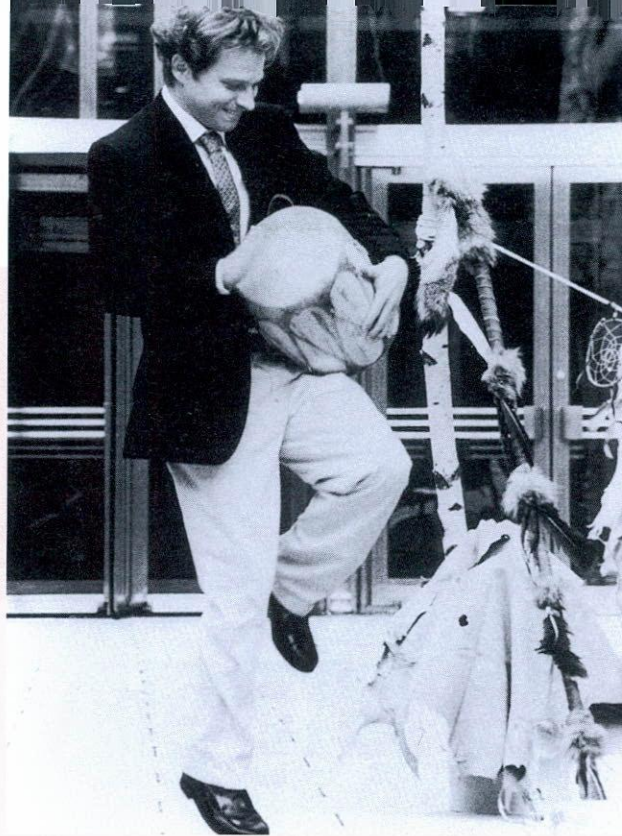

ding: een eigen bedrijf. Op zijn dertiende verdiende hij zijn eerste geld, met het maken van foto's bij de opening van een golfclub. Op zijn zeventiende huurde Olivier, een bedrijfsruimte in Den Helder, waar hij zijn eigen fotostudio begon. Maar in plaats van zijn leveranciers, de bank of de belasting te betalen, smeedt hij het geld dat binnenkwam over de balk. Hij raakt steeds dieper in de problemen. Zijn zaak ging op de fles en zijn creativiteit verdween. Regie en camera: Eric Latour, eindredactie Eveline van Dijk.

Donderdag 18 april
22.00-22.30

Who dealt?

Kort Engels televisiedrama. In deze eenakter bevinden we ons op een gezellig avondje van twee echtparen. Van de vier personages is er slechts één die spreekt - een glansrol van Juliet Stevenson. En via haar niet aflatende woordenstroom de (drank vloeit rijkelijk) komen we veel te weten over haar relatie met haar man Tom en over het bevriende echtpaar Helen en Arthur. Ze is twee jaar getrouwd met Tom en hoewel ze hoog opgeeft van hem, komen wij toch vooral schrijnende intimiteiten te weten. Ook de even schrijnende feiten ko-

men echter op tafel: Tom, Helen en Arthur zijn al vrienden van kinds af en de spreekster blijkt meer en meer een buitenstaander.

Dinsdag 23 april
15.30-16.00 uur

YOY - Mijn eigen wereld

In Wolfheze staat het work-home van het Leo Kannerhuis. In deze woon- en werkgemeenschap leven twintig jonge mensen met autisme die zijn aangewezen op blijvende begeleiding. YOY registreerde het dagelijks leven in de gemeenschap en vroeg de autisten naar het hoe en wat van hun ziekte. Samenstelling en regie: Eugène van den Bosch, eindredactie: Eveline van Dijk.

Donderdag 25 april
22.00-22.30 uur

I'll take Manhattan

Kort Amerikaans televisiedrama. Het is zondag, Wall Street is uitgestorven. Er is echter één

Zelfportret van Olivier Brinkman (16 april)

jonge beursmakelaar die vroeg op pad gaat om te gaan werken. Hij is weliswaar jarig en iedereen - ijsverkoper, taxichauffeur - raadt hem dringend aan toch vooral vrij te nemen op deze prachtige dag, maar hij staat op het punt maandagmorgen de deal van zijn leven te sluiten en dat gaat voor alles: "I'm talking about a house in Southampton, I'm talking about a black Mercedes". Voor het immense beursgebouw wordt hij evenwel opgewacht door een indiaan. Hij en enkele anderen hebben het gebouw bezet om de grond, die ooit van hen was, terug te eisen. De man voor het gebouw probeert tegelijk zijn woede te temperen en zijn zienswijze te veranderen: *Come and do the dance with me.*

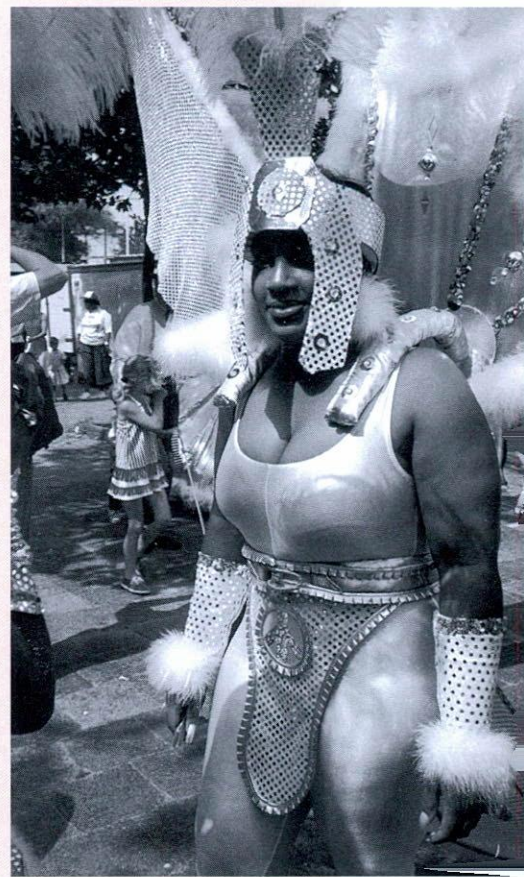
Dinsdag 30 april
15.30-16.00 uur

YOY - Karnaval Tropika

YOY volgt Percy en Naomi in hun voorbereidingen op het Caraïbisch zomerfestival dat ieder jaar, midden in de zomer dus, gehouden wordt in Rotterdam. Samenstelling, interviews en regie: Koert Davidse, eindredactie: Eveline van Dijk.

De jonge beursmakelaar danst tenslotte (15 april)

Naomi op het karnaval Tropika (30 april)

Marcel van den Broecke, de nieuwe directeur van het Humanistisch Verbond

HV kan achtenswaardig blijven, maar moet ook veel levendiger worden

“Het leuke van het humanisme is dat als je wilt praten over normen en waarden, over leven en dood, over de zin van het bestaan, dat dat iedereen aangaat. Ieder mens denkt wel eens na over de dood en de zin van het leven. Van de 15 miljoen Nederlanders kun je zo in principe 15 miljoen bereiken met humanistische vragen. Dat is toch een prachtig gedachtengoed om mee te mogen werken.” Aan het woord is Marcel van den Broecke, sinds een half jaar directeur van het Humanistisch Verbond.

DOOR HES VAN HUIZEN

Hij heeft een tijdje scheikunde gestudeerd, maar vond dat erg beperkt. Is toen Engels gaan studeren, en actief geworden in de fonetiek (de wetenschap van het spreken en verstaan). Kwam terecht in het management en het populariseren van wetenschap, was directeur bij de Stichting Publieksoverlichting over Wetenschap en Techniek. In z'n vrije tijd bedrijft hij wetenschap met z'n hobby 'historische kartografie'. Een kennismaking met een wetenschapsman die zich het liefst met mensen bezighoudt.

“Ik beschouw mezelf als een consensus-manager. Ik wil liever geen richtlijnen opleggen, heb respect voor de kennis en know how die het Humanistisch Verbond in huis heeft. Ik geloof ook niet in een alles-moet-nu-anders-opstelling. De paar maanden die ik hier nu bezig ben, heb ik al heel wat veranderingen doorgevoerd, maar ik probeer daar altijd een draagvlak voor te vinden. Want als mensen niet zelf zien

waarom het anders moet, wordt het heel lastig om ze mee te krijgen. Dan krijg je een soort van dictaat-management. Dat is een stijl die ik in Amerika veel heb gezien en dat werkt daar omdat de mentaliteit in dat land ook zo is van: de baas is de baas. Maar Nederland is veel meer een consensus-maatschappij. Men onderhandelt en komt gezamenlijk tot de beslissing dat een bepaalde koers de juiste is. Ik probeer dus te werken op grond van argumenten. Zo creëer je ook teamgeest, dat is heel belangrijk. Want het was bepaald niet allemaal teamgeest wat ik hier op het centraal bureau aantrof. Veel afdelinkjes en hokjes. Inmiddels is de organisatie een stuk platter geworden. Men heeft meer eigen verantwoordelijkheid gekregen. Natuurlijk aarzel ik niet om in te grijpen als ik het gevoel heb dat er iets volstrekt fout lijkt te lopen. Dat is me hier nog maar één of twee keer gebeurd.”

“Wat ik van het Humanistisch Verbond wist voordat ik hier begon? Heel

weinig. Ik heb ooit wel eens een thema-nummer van de Humanist aangevraagd omdat dat thema me interesseerde. Terugblikkend denk ik dat ik waarschijnlijk een typisch voorbeeld was van wat wel een impliciet humanist wordt genoemd: iemand die een aantal humanistische normen en waarden in z'n leven met vallen en opstaan probeert te ontwikkelen maar die daar zelf niet het etiket 'humanisme' opplakt. Dat doe ik nu wel, ik weet nu hoe het heet wat ik denk. Zo ben ik dus eigenlijk het afgelopen half jaar van een impliciet humanist een expliciet humanist geworden.

Ik denk dat er in Nederland een paar miljoen mensen zo denken. Dat is toch onze doelgroep. Het is natuurlijk prachtig dat wij zo'n harde kern hebben van leden die ons door dik en dun trouw blijven, dat is de ruggegraat van de organisatie. Het is een constante groep die langzaam groeit en zich ook verjongt.

We hebben nu 16.000 leden en het zou prachtig zijn als het er 20.000 of 30.000 worden, maar dat is natuurlijk op die 4 of 5 miljoen nog heel weinig. En we kunnen ons niet veroorloven om te zeggen: wij zijn klein en wij zijn fijn en als we die 15 of 20.000 mensen tevreden stellen dan hebben we ons doel bereikt.

Dat zou volstrekt haaks staan op de statuten van deze vereniging. Die hebben het immers heel duidelijk over het verbreiden van humanisme, van inzicht en kennis. Verbreding van het draagvlak is een absolute noodzaak om te overleven, want van de contributie van de leden kun je uiteindelijk alleen een

organisatie van drie, vier mensen over-eind houden. Je moet dus je blik breder richten, op wat er in de samenleving is aan maatschappelijke behoeften en wie de geïnteresseerden zijn.”

Zorg om de ander

“De zorg om de ander vind ik een heel groot pluspunt van het humanisme. Dat beschouw ik als een kern van het humanisme: ‘geloof in je zelf, geef om een ander’. Geloof in jezelf want anders wordt het leven ondraaglijk, en geef om een ander want de mens is een groepswezen. Je bent verantwoordelijk voor je eigen daden, daar moet je op afgerekend kunnen worden. En je bent

*Marcel van den
Broecke:
een bredere achterban
voor het Humanistisch
Verbond en een grotere
zichtbaarheid*

als een aantal individualisten toch ook samen bezig. Dat is natuurlijk een soort paradox maar dat vind ik nou juist ook het spannende aan het humanisme!

Een ander pluspunt is het enorm vertakte netwerk. Dat is uniek in de wereld. Er is nergens zo’n goed uitgangspunt om het humanisme te verbreiden als in Nederland. We hebben een universiteit, humanistisch vormingsonderwijs, we

FOTO: CHRIS PENNARTS

hebben een netwerk van honderden humanistische raadslieden, we hebben een omroep. Geen enkel ander land kan zo'n scala van menings-beïnvloedende factoren naast elkaar zetten."

"Een minpunt? Eigenlijk is dat de keerzijde van het pluspunt: pluriformiteit kan ook leiden tot verbrokkeling. Al die verschillende organisaties zijn allemaal op hun eigen manier met het humanisme bezig zijn. En hebben helaas

ook wel een beetje een traditie dat ze beter weten wat ze scheidt dan wat ze bindt. Dat heeft me wel verbaasd. Ik probeer nu vooral te bevorderen dat humanistische clubs onderling tot compromissen komen over hun meningsverschillen. Want dat zal toch moeten."

Lappendeken

Z'n allereerste doel is om de organisatie financieel weer gezond te maken.

Want je kunt niet goed praten over allerlei mooie idealen die je hoopt te bereiken als het voortbestaan van de organisatie in gevaar is. Hij schat dat het een jaar of drie zal kosten om de financiën weer op orde te krijgen.

Een andere prioriteit is dus om een grotere cohesie te vinden in die hele lappendeken van humanistische organisaties. Marcel van den Broecke: "Elke organisatie kan natuurlijk z'n eigen identiteit houden, maar werkt dan wel vanuit het besef dat er een bindende factor is, een gemeenschappelijk doel."

INGEZONDEN MEDEDELINGEN

Cochenille
Cochenille
Cochenille

School voor kunstzinnige therapie en psychosynthese

Driejarige scholing gedurende negen weekeinden per jaar

Roodetorenstraat 12
7201 DH Zutphen
Tel.. 0575- 519890/520738

Er is wel degelijk leven na de dood

Als een leven ophoudt, gaat Het Leven door. Al wat u tijdens uw leven de moeite van het ondersteunen waard vond, moet het zonder uw steun doen.

Neem daarom maatregelen. Maak een testament.

Als humanisme u iets waard is geweest, denk dan eens na over een legaat aan het Steunfonds Humanisme. Dat is opgericht door het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond strijdt voor een humane, tolerante samenleving.

Vraag gerust meer informatie, telefonisch op nummer (030) 239 21 00 of met de onderstaande bon.

STEUNFONDS
Humanisme

JA ik wil meer informatie over legateren aan het Steunfonds Humanisme.

naam v / m
adres
pc / plaats
telefoon

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar:
Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht.

H

Er is nergens zo'n goed uitgangspunt om het humanisme te verbreiden als in Nederland

Daarnaast heeft het Humanistisch Verbond een serie heel leuke en goede activiteiten - zoals lezingen, discussies en bijeenkomsten - die ook een groter publiek kunnen bereiken. Het Humanistisch Verbond moet worden gezien als een actieve, eigentijdse club die in het hier en nu staat, het Humanistisch Verbond moet af van dat imago van stoffigheid. Toen ik een kennis van me vertelde dat ik directeur zou worden van deze organisatie, zei hij: 'dat is een achtenswaardige club'. Het was bedoeld als een compliment, maar het woord achtenswaardig heeft iets stoffigs, iets deftigs, iets afstandelijks. Iets van: het is wel goed wat ze doen, maar ik hoef er verder niks over te horen, ik voel me er persoonlijk niet mij betrokken. Ik wil wel dat het Verbond achtenswaardig blijft, maar ook veel levendiger wordt."

Als het maar duidelijk is!

De recente discussies (in het bijzonder die in de drie regiobijeenkomsten) rondom de begrippen 'impliciet' en 'expliciet humanisme' (om van een reeks andere adjectieven maar te zwijgen) hebben ons, zo komt het voor, heel wat verder gebracht. Dit is in het bijzonder te danken aan de kwaliteit van de inleidingen, waardoor de betrekkelijkheid van al die etiketten 'impliciet' e.d. in ruime mate werd verhelderd. Mede door de daarop volgende discussies heeft die woordenstrijd zodanige dimensies erbij gekregen dat nu in praktische zin kan worden voortgegaan. Ter verduidelijking:

– Het is helder geworden dat al naar tijd en plaats de activiteiten vanuit de humanistische beweging in Nederland minder nadrukkelijk dan voorheen als humanistisch behoeven te worden geprofileerd. Vergelijkingen met 'vechtsituaties' in bijvoorbeeld Latijns Amerika en Zuid-Europa dragen tot dit relativerend inzicht bij. Dat hier te lande in sommige - overigens uitzonderlijke - situaties (nog steeds) extra alertheid en duidelijke profilering nodig blijft, spreekt voor zich.

– Het is helder geworden dat de maatschappelijke ontwikkelingen nu vragen om een andere presentatie van andere activiteiten dan in de voorgaande vijftig jaar. Een 'bedrijfsmatige' aanpak, 'eigentijds' inspeland op de persoonlijke interesses (behoeften) van degenen die zich verwant voelen met een humanistische benadering van hun leefomgeving, is daarvoor nodig. – Het is duidelijk geworden

dat de humanistische beweging in Nederland haar beoogde maatschappelijke plaats alleen kan waarmaken door zeer nauwe samenwerking van de humanistische organisaties zelf, maar ook door samenwerking met andere entiteiten, vooral waar het gemeenschappelijke maatschappelijke bedreigingen of mogelijkheden betreft.

– Het is vooral duidelijk geworden dat 'het humanisme' en de humanistische beweging (laat staan het Humanistisch Verbond alleen) allerm minst identiek zijn. Het HV heeft niet het primaat van het humanistisch denken; het moet daarom ook niet leerstellig optreden.

Het moet o.m. wel voor hen die zich meer speciaal daartoe aangetrokken voelen de mogelijkheid bieden van gedachten te kunnen wisselen over levensvragen uitgaande van hun persoonlijke levensovertuiging en tegen de achtergrond van de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond.

– Het moet duidelijk worden beseft dat die beginselverklaring (waarvan de kernen zijn: de persoonlijke vrijheid en de eigen verantwoordelijkheid binnen die vrijheid) de bindende factor is binnen de humanistische beweging. Daar zijn immers enkele tientallen groeperingen - veelal uiterst pragmatisch - doende te trachten vanuit die opvatting de kwaliteit van het leven in deze wereld zo mogelijk te verbeteren. Ieder op zijn eigen wijze en dus met zijn eigen verantwoordelijkheid.

– Het is door dit alles duidelijk geworden dat die koers die sinds een aantal jaren

door het HV wordt gevolgd met kracht moet worden voortgezet.

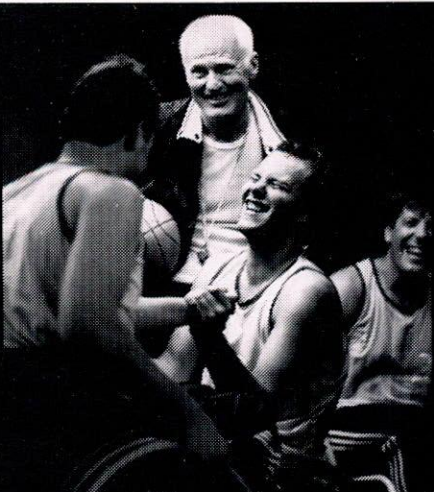
Dat betekent dus: het waarmaken van aansprekende activiteiten in een vorm die grotere aantallen liefhebbers (dan voorheen) in wisselende groepen trekt. Groei is daarbij geen doel op zich, maar zal de resultante zijn van doelgerichte projectmatige acties. Acties, die duidelijk moeten aansluiten bij herkenbare of herkenbaar te maken maatschappelijke ontwikkelingen of problemen. Samenwerking met andere organisaties zal in veel gevallen ertoe bijdragen de effectiviteit van de eigen inzet te vergroten.

Aansturing in vooral vormgevende zin door een professioneel bureau dat de gehele humanistische beweging ten dienste staat (en in voorkomend geval ook derden) is bij zo'n beleidsprogramma een absolute voorwaarde.

Wat vindt u zelf? Uw schriftelijke reacties zijn van harte welkom bij Marcel van den Broecke, directeur van het Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

Namens het hoofdbestuur,
Joop Puls
(algemeen secretaris)

ADVERTENTIE

**Vrijwilligerswerk
doe je niet voor niets.**

Soms zit het in een lach. In een blik van verstandhouding.

Maar altijd is er het respect, de waardering en het menselijke contact. Dat vrijwilligerswerk loont, kunnen drie miljoen Nederlanders inmiddels beamen.

Doe ook iets. Bel 06 - 899 86 00.

SIRE

40 ct. p.m.

HV • NIEUWS

Humanisme en milieu

Op zondag 14 april spreekt J.C. van Noordwijk, bioloog en actief op het gebied van onderwijs en natuurbescherming, over de oorzaken van milieuproblemen en de rol die speciaal humanisten kunnen spelen bij het oplossen daarvan. Plaats: recreatieruimte Grote Koppel, De Clomp 1020 in Zeist. Aanvang: 15.00 uur. Toegang voor leden f 2,50; voor niet-leden f 5,- (inclusief koffie/thee).

Euthanasie

Op maandag 15 april spreekt Mia Dupuits over de euthanasiekwestie. Leden en belangstellenden zijn welkom om over dit gevoelige onderwerp van gedachten te wisselen. Plaats: Hotel de la Station, Stationsplein in Roermond. Aanvang: 20.00 uur. Informatie: tel. 0475-501708.

Actieve tolerantie

Op dinsdag 16 april organiseren de afdeling Hoogeveen e.o. en Humanitas afdeling Zuid-Drenthe een openbare bijeenkomst over actieve tolerantie. Inleiding door Aad van Oosten, waarna een paneldiscussie plaatsvindt. Plaats: Hotel Hoogeveen, Mathysenstraat 1, Hoogeveen. Aanvang: 20.00 uur, de zaal is open om 19.30 uur. Informatie: tel. 0528-251592.

Kwakzalverij

Op donderdag 18 april houdt C. Renckens, arts en voorzitter van de Vereniging tegen de Kwakzalverij een lezing over 'Alternatieve geneeswijzen: aanwinst of waanzin?' Plaats: de Kennemer Prins, Kennemerstraatweg 16 in Alkmaar. Aanvang: 20.00 uur. Informatie: tel. 072-5124108.

Oosters humanisme

Op zondag 21 april houdt Kwee Swan Liat een inleiding over oude humanistische stromingen uit het Oosten. Plaats: de Eemgaarde, Dorresteinseweg 49 in Amersfoort. Aanvang: 14.00 uur. Informatie: tel. 033-4754235.

Taal en filosofie

Op zondag 21 april verzorgt Catharina de Haas, filosoof en linguïst, een lezing over 'taal en filosofie'. Plaats: dienstencentrum Schapenkamp, hoek Groest/Schapenkamp in Hilversum. Zaal open vanaf 10.00 uur; de koffie is gratis. Informatie: tel. 0294-234868.

Verlangen naar fatsoen

In het kader van het jubileumprogramma vindt op zaterdag 27 april een rondetafelgesprek plaats over 'verlangen naar fatsoen', met aansluitend muziek, entertainment en receptie. Deelnemers zijn A. van Dantzig (oud-hoogleraar psychotherapie), M. Michon (programmamaakster), J. Tromp (journalist), A. Wessels (hoogleraar godsdienstwetenschappen) en A. Grewel (lid Eerste Kamer en gespreksleider). Toegang voor leden f 10,-, voor niet-leden f 12,50. Plaats: kleine zaal van het Concertgebouw in Haarlem. Tijd: van 13.00 tot 17.30 uur.

Cursus humanisme

Op dinsdag 7, 14 en 21 mei geeft Jaap Hogervorst een cursus 'Inleiding in het humanisme'. Aanvang: 20.00 uur. Er wordt een bijdrage van f 40,- gevraagd (inclusief reader). Plaats: Humanistisch Centrum, Speerstraat 9 in Amsterdam. Informatie: tel. 020-6763712 of 6908785.

Studentplaatsen voor lerarenopleiding HVO

In 1993 is de eerste en tweede graads lerarenopleiding humanistisch vormingsonderwijs gestart. Deze tweejarige opleiding wordt gegeven door het Pedagogisch Studiecentrum HVO in Utrecht. Afgestudeerden kunnen HVO geven in het voortgezet onderwijs en in instellingen voor middelbaar en hoger beroepsonderwijs. Deze opleiding maakt deel uit van het Project Vervolgonderwijs dat wordt bekostigd door het Ministerie van Onderwijs.

Voor de studiejaargang 1996-1998 zijn nog studentplaatsen beschikbaar voor: docenten in het voortgezet onderwijs en het middelbaar en hoger beroepsonderwijs die bijgeschoold willen worden tot docent HVO; en voor afgestudeerden van hoger beroepsonderwijs en universitair onderwijs die docent HVO willen worden. Informatie: tel. 030-2341700 (secretariaat Project Vervolgonderwijs).

Humanistische uitvaartbegeleiding

Op zondag 12 mei houdt Hennie Smit, lid van de regionale werkgroep, een inleiding over het belang en de praktijk van humanistische uitvaartbegeleiding. Plaats: Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2 in Groningen. Aanvang: 10.30 uur. Informatie: tel. 050-3128750 (op werkdagen van 10.30 - 13.00 uur).

Samenwerking HV/Humanitas

Op zondag 14 april houdt Anne Lenders, districtsconsulent Humanitas Gelderland, een inleiding over de activiteiten van Humanitas. Een goede gelegenheid om te onderzoeken wat het HV en Humanitas samen kunnen doen. Aanvang: 10.00 uur. Plaats: Helmbloemmen 128 in Harderwijk. Toegangsprijs: f 5,- per persoon. Informatie: tel. 0341-254396.

Islam en Humanisme

Op zondag 14 april houdt Alfons van Dijk, docent Universiteit voor Humanistiek, een inleiding over de Islam en humanistische tradities binnen de Islam. Plaats: Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2 in Groningen. Aanvang: 10.30 uur. Informatie: tel. 050-3128750 (tussen 10.30-13.30 uur).

Hulp bij zelfdoding

Op maandag 15 april gaan Jan Hilarius (Stichting De Einder) en Liesbeth Mulder (lid van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond) met elkaar in gesprek over hulp bij zelfdoding. Plaats: De Meent, Zuiderparkweg 282 in Den Bosch-Zuid. Informatie: tel. 073-6415677.

Actieve tolerantie

In het kader van het 50-jarig jubileum vindt op dinsdag 16 april in Hoogeveen een

openbare bijeenkomst plaats van het Humanistisch Verbond en Humanitas. Aad van Oosten spreekt over 'actieve tolerantie'. De inleiding wordt gevolgd door een paneldiscussie. Plaats: Hotel Hoogeveen, Mathysenstraat 1. Aanvang: 20.00 uur. Meer informatie: tel. 0528-251592.

Wie was Dirk van Eck?

In het kader van het halve eeuwfeest organiseert de afdeling Leiden en omstreken op woensdag 17 april een publiekslezing met lichtbeelden. Jaak Slangen, sociaal-historicus, houdt een inleiding over de Leidse SDAP-politicus, eerste 'rode' burgemeester in Nederland en de eerste voorzitter van de HIV-afdeling Leiden: Dirk Antonie van Eck. Plaats: multicultureel centrum De Oude Vest, Oude Vest 133 in Leiden. Aanvang: 20.00 uur; de toegang is vrij. Informatie: tel. 071-5171720 of 5315747.

Kiezen of delen in de gezondheidszorg

Op zondag 21 april houdt Roy Geurs, waarnemend voorzitter van het HV, een inleiding over keuzes in de gezondheidszorg. Plaats: de 'Schanshof', Laan van het Kwekebos 118 in Emmen. Aanvang: 19.30 uur. Meer informatie: tel. 0591-613711.

Cultuurhistorisch toerisme

Op woensdag 24 april houdt de heer F. Schouten, docent cultuurmanagement, een lezing over de relatie tussen cultuur en toerisme. Heeft het cultureel erfgoed een toeristische functie en hoe waarderen we dat? Plaats: 'De Poelawei', Mgr. de Vetstraat 2 in Breda. Aanvang: 20.00 uur. Meer

informatie: tel. 076-5211966.

Dat maak ik zelf wel uit - theater

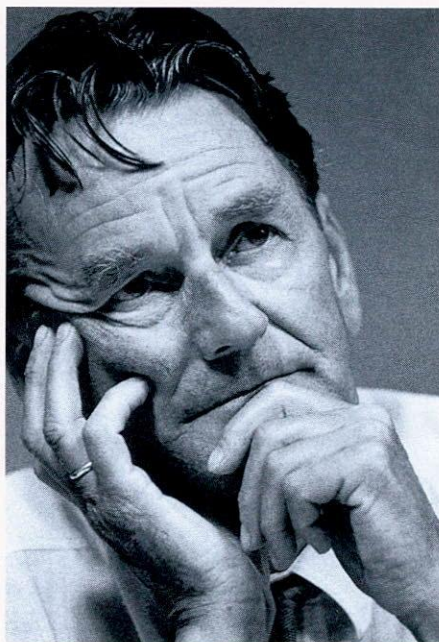
Op 7 mei speelt theatergroep 'Jump' de insprongvoorstelling 'Dat maak ik zelf wel uit'. Het thema is zelfbeschikking in de zorg. De aanwezigen kunnen het verloop van het stuk naar hun hand zetten. De bijeenkomst is een samenwerkingsproject van de afdelingen Midden- en Noord-Oost Brabant, De Betuwe en Eindhoven met de Dialysevereniging GZG uit Den Bosch. Plaats: De Meent, Zuiderparkweg 282 in Den Bosch-Zuid. Informatie: tel. 073-6415677.

Zaterdag 20 april: kaderdag

U kunt actief worden in het Humanistisch Verbond. Wellicht kan deze kaderdag daar een aanleiding voor zijn: training van vaardigheden staat centraal. Onderwerpen van workshops zijn: organiseren en begeleiden van themabijeenkomsten (i.s.m. HOM); projecten rondom dienstverlening

Zeker weten

Op dinsdag 9 april vindt onder leiding van Harry Kuitert (foto) een forum en rondetafelgesprek plaats: 'Zeker weten, voor wie geen grond meer onder de voeten heeft'. Deelnemers zijn: Luco van den Brom (hoogleraar Systematische Theologie), Abdulwahid van Bommel (directeur Nederlandse Moslim Omroep), Guus

den Besten (docent Geestelijke Stromingen) Alfons van Dijk (docent Universiteit voor Humanistiek), Henk Milo (specialist op het gebied van kerndogmatiek van het christendom) en Ton van der Werf (oud-redacteur 'Geestelijk leven' bij het Nieuwsblad van het

Noorden). Aanvang: 19.00 uur. Plaats: kleine zaal van de Oosterpoort, Trompsingel 27 in Groningen. Toegangsprijs: f 18,-; kaarten zijn verkrijgbaar bij het kantoor van de Volksuniversiteit, Oude Boteringstraet 21 in Groningen, tel. 050-3126555.

Ontmoetingsweekend homoseksuele mannen en lesbische vrouwen

Van 3 tot en met 5 mei organiseert de homo/lesbische werkgroep in samenwerking met het Humanistisch Verbond en Driekant opleiding & advies, het jaarlijkse ontmoetingsweekend voor homoseksuele mannen en lesbische vrouwen.

Er is plaats voor 90 deelnemers; het weekend biedt een open sfeer, mogelijkheden voor contact en deelname aan diverse praat- en doe-workshops.

Plaats: conferentiecentrum Kapellerput in Heeze (bij Eindhoven); overnachting in één- of tweepersoons kamers. Tijd: vanaf vrijdag 3 mei, 19.00 uur tot zondag 5 mei, 13.30 uur.

Kosten naar draagkracht: f 145,-/f 175,-/f 195,- per persoon. Inbegrepen zijn: twee overnachtingen, alle maaltijden, koffie en thee en alle programmakosten. Informatie en opgave bij Driekant, Gertie Hassink: tel. 043-3690259.

(i.s.m. Humanitas); journalisten in de schrijvende en filmende pers tegemoet treden; zelf schrijven van publicitaire teksten; literatuurgroepen organiseren en begeleiden; binnenhalen van geld; creativiteit ontwikkelen om tot innovatie en vernieuwing te komen en begeleiding van gespreks/themagroepen. Voor opgave kunt u contact opnemen met uw afdelingssecretariaat.

Ontmoeting in Noord-Holland

Op zaterdag 20 en zondag 21 april organiseren een aantal afdelingen in Noord-Holland, samen met de Jonge Humanisten, in Bergen aan Zee een ontmoetingsweekend voor leden en belangstellenden. Thema van dit weekend is: 'Humanisten, meelopers of dwarsliggers?' Gastspreker op zaterdag is Rob Buitenweg, docent aan de Universiteit voor Humanistiek.

We leven in postmoderne tijden van toenemend individualisme en afnemend gemeenschapsgevoel. De zorg voor het eigen welzijn lijkt de zorg voor anderen naar de achtergrond te hebben gedrongen. Wetenschap en techniek zijn het dagelijks leven van mensen steeds meer gaan beheersen. Worden mensen daar vrijer, beter, gelukkiger van? Hoe staan humanisten tegenover deze moderne ontwikkelingen? Lopen zij enthousiast mee, of liggen ze kritisch dwars? Waarom? En wat vinden jongeren hiervan?

Met deelname van kinderen wordt rekening gehouden. Plaats: Het Zeehuis, Bergen aan Zee. Aankomst tussen 13.00 en 14.00 uur. Kosten f 35,- per persoon bij vooruitbetaling door overschrijving op gironummer 721060 t.n.v. Humanistisch Verbond te Hoofddorp onder vermelding van

Verras iemand met een cadeau-abonnement

'Kent u iemand die de Humanist graag zou willen lezen. En zoudt u hem of haar een jaarabonnement willen schenken?'. Dat was de vraag die we in december aan alle lezers voorlegden. Het antwoord was heel duidelijk: meer dan 300 lezers namen deze gelegenheid waar om iemand te verrassen met een abonnement op de Humanist. En elke dag nog komen er nieuwe aanvragen bij de redactie binnen.

Wilt u nog iemand verrassen met een abonnement van f 42,50? Vraag dan snel de kaart aan waarmee u familie, vriend(in), kennis of buur kunt opgeven. Op de kaart is ook ruimte voor een persoonlijke wens of boodschap aan de ontvanger van het cadeau. Een telefoontje naar het Humanistisch Verbond is genoeg: 030-2392107.

'comm.ontm.weekend'; f 40,- bij betaling bij aankomst. Voor kinderen t/m 16 jaar wordt een bijdrage

gevraagd van f 15,-. De Jonge Humanisten betalen f 25,-. Opgave en informatie: tel. 072-5124108.

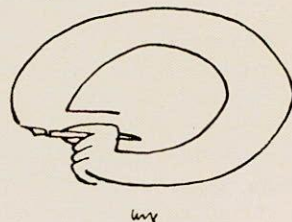
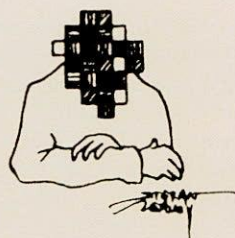
Cartoons uit Vlaanderen en Nederland

U kunt er nog net heen: tot en met donderdag 11 april is in het Vlaams Cultureel Centrum 'De Brakke Grond' in Amsterdam nog de tentoonstelling te zien van het werk van 13 cartoonisten uit België en Nederland. Voor veel lezers van de Humanist zal het een feest van herkenning zijn. Want er hangt werk van enkele cartoonisten die ook in de Humanist publiceren: Tom Janssen,

Len Munnik, Stefan Verwey, Peter van Straaten en Joep Bertrams. Maar ook de tekeningen van de Vlaamse cartoonisten (waaronder Kamagurka!) is de moeite van een bezoekje aan het Vlaams Cultureel Centrum zeker waard.

Bij de tentoonstelling hoort ook een boekje waarin alle 104 cartoons staan afgedrukt. Toegang tot de expositie is gratis, het speciale boekje kost slechts f 20,-. Adres: Nes 45 in Amsterdam, openingstijden: dinsdag t/m zaterdag van 10.00 tot 20.30 uur, zondags van 13.00 tot 17.00 uur.

Maak kennis met het Humanistisch Verbond

Vrijheid, rechtvaardigheid en respect voor menselijke waardigheid. Het Humanistisch Verbond draagt deze waarden uit door zich sterk te maken voor het recht op zelfbeschikking, voor gelijke behandeling, voor mensenrechten. Door het bevorderen van maatschappelijke discussies over medische ethiek, de vluchtelingenproblematiek en het consumptievraagstuk. Maar ook door bijvoorbeeld in ziekenhuizen en gevangenissen geestelijke verzorging te bieden.

Pasklare antwoorden heeft het Humanistisch Verbond niet, wel een inspirerende visie en kritische vragen. Hieronder drie mogelijkheden om kennis te maken met het Humanistisch Verbond.

Abonnee op de Humanist

Een jaarabonnement kost u slechts f 42,50. Hiervoor ontvangt u negen nummers per jaar, waaronder een dubbeldik themanummer (december/januari). Wilt u eerst kennismaken met de Humanist, dan is een proefabonnement ook mogelijk (3 nummers voor f 10,-). Voor een abonnement in het buitenland betaalt u f 67,50 per jaar.

Donateur van het Humanistisch Verbond

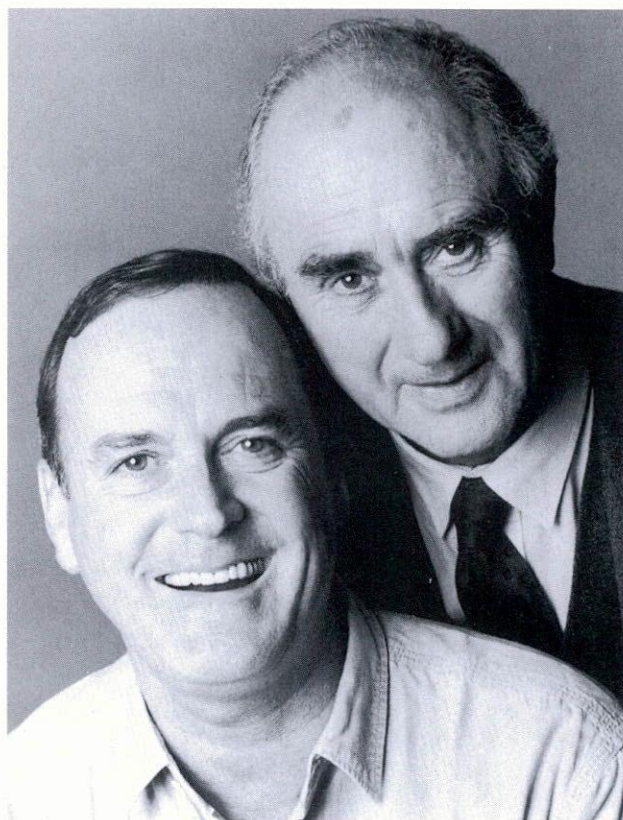
U bent al donateur van het Humanistisch Verbond voor f 35,- per jaar. Uw financiële bijdrage is van groot belang nu de overheid elk jaar minder subsidie verstrekt en andere inkomsten niet meer groeien. Als donateur ontvangt u tenminste twee keer per jaar informatie, waarbij één keer een nummer van de Humanist.

Lid van het Humanistisch Verbond

Met ingang van 1 januari 1996 bedraagt de minimum-contributie f 85,-; een hogere bijdrage is natuurlijk welkom! Leden met een minimum-inkomen betalen f 50,-. Jongeren tot 27 jaar betalen slechts f 35,- per jaar. Bij het lidmaatschap van het Humanistisch Verbond is de Humanist inbegrepen. Per lid kan één persoon op hetzelfde adres kiezen voor een gratis medelidmaatschap (zonder Humanist). Als u eerst meer informatie wilt, kan dat natuurlijk ook.

Wij hopen u als abonnee, donateur of lid te mogen begroeten!

In het volgende nummer Interview met Robin Skynner

John Cleese (links) en Robin Skynner (rechts).

Een mens kan kiezen. Levensgeluk is in principe weggelegd voor iedereen die niet bang is voor waarheid, waarheid over jezelf en over de situatie waarin je verkeert. Maar wie kiest voor een leven vol argwaan en kleingeestigheid moet dat vooral zelf weten, vindt de bekende Britse psychiater Robin Skynner.

In Nederland is Skynner vooral bekend door het boek 'Hoe overleef ik mijn familie' dat hij samen met de acteur John Cleese schreef. Nog twee citaten uit het interview: "Het vermijden van de natuurlijke woordenstrijd is de belangrijkste reden voor het vastlopen van relaties".

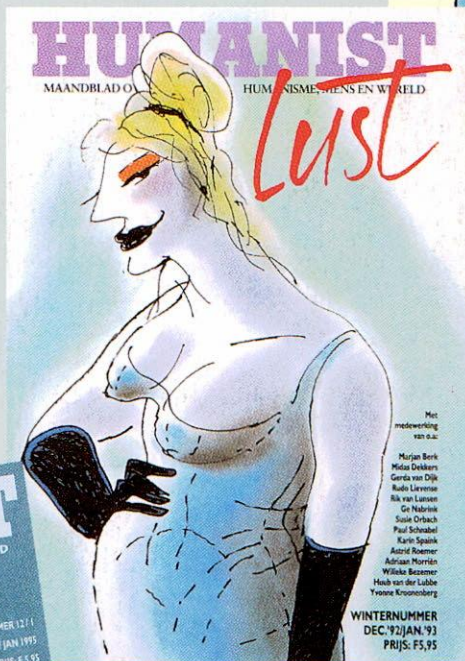
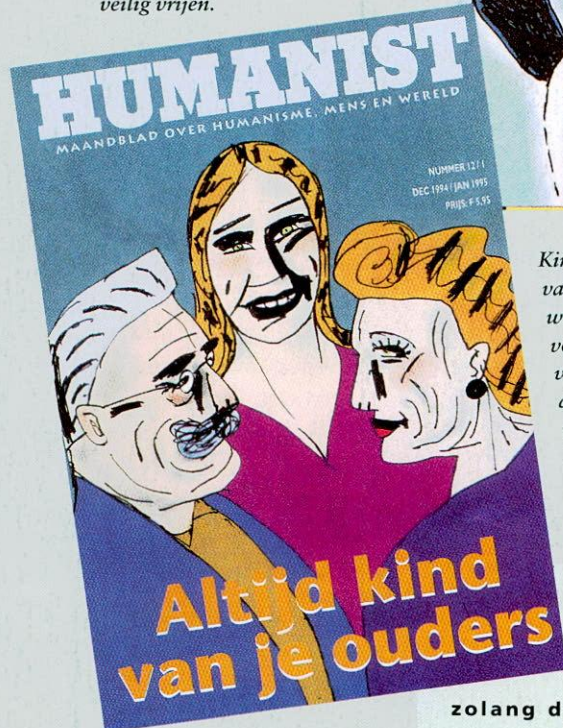
En: "mensen zijn in wezen bang voor geluk. Door het laten voortduren van een ongelukkig gevoel heb je ook een zekere controle. Je rede-neert: het leven is teleurstellend, dat wordt toch telkens weer bewezen. Zie-je-wel'."

Het volgende nummer van de Humanist verschijnt in de eerste week van mei. Kopij moet uiterlijk 10 april in het bezit zijn van de redactie.

Speciale aanbieding drie themanummers voor f 12,50

De dubbeldikke themanummers van de Humanist zijn zeer gewild bij de lezers. Veel mensen bestellen extra exemplaren omdat ze hun eigen exemplaar hebben weggegeven aan familie, vriend, buur, collega of kennis. Zolang de voorraad strekt hebben we nu voor u drie speciale themanummers in de aanbieding.

Je lust en je leven: 70 pagina's over genot, normen en waarden, taboes en tradities. 'Lust' is nog altijd het meest gevraagde nummer. En dat is geen wonder: lust is een van de prettigste ervaringen die een mens kan overkomen. Susie Orbach vertelt waarom vrouwen vaak bang zijn voor hun lusten. En denken mannen echt dat ze het na die eerste keer allemaal al weten? Een bezoek aan een Amsterdamse polikliniek laat zien dat lust al snel in 'last' kan omslaan. Een kwestie van wel of niet veilig vrijen.

Met medewerking van o.a.:

- Marian Berik
- Melisa Dekkers
- Gertjan van Dijk
- Ruud Liersma
- On Huisman
- Susie Orbach
- Paul Scheidel
- Karin Spaak
- Astrid Roemer
- Adriaan Huisman
- Wimke Beumer
- Heidi van der Lubbe
- Yvonne Kroonenberg

WINTERNUMMER
DEC '93 / JAN '94
PRIJS: F 5,95

Hoe kies je?
Wat kies je?
Valt er wel wat
te kiezen?

WINTERNUMMER
DEC 1993 / JAN 1994
PRIJS: F 5,95

Zit u ook wel eens te peinzen over een beslissende keuze, die u voor uzelf zou willen maken. Of over een kans die u hebt gemist? Dan is het themanummer 'Keuzes in het leven' echt iets voor u. Daarin worden grenzen afgetast, vragen gesteld, mogelijkheden overwogen en meningen geopperd. Wanneer kies je voor een kind? Ziek worden is weer zoiets waarvoor je n. kiest, dat overkomt je. Hoe ga je daar mee om? Wat mensen zijn of doen, wordt bepaalde door erfelijkheid, opvoeding en omstandigheden. Maar ook door overtuiging, intuïtie, ambitie en wilskracht. En door toeval, pech en het (nood)lot. Hoeveel speelruimte is daarbij voor vrije wil en eigen keus?

Kind van je ouders. Daarover gaat het themanummer van de Humanist van vorig jaar. Het is een onderwerp dat iedereen aanspreekt. Geen wonder, want kind van je ouders blijf je, ook wanneer je al lang volwassen en zelfstandig bent. Zelfs als je ouders dood zijn. De band is vaak onzichtbaar en onbewust, maar onverbreekbaar. Hoe ga je om met de positieve en negatieve dingen die je hebt meegekregen? Vaak is er die worsteling: je bent geworden die je moest zijn, maar je wilt zijn die je bent. Waarvan wil je je bevrijden en wat geef je zelf weer door aan je kinderen? En hoe ga je om met je ouders als ze oud zijn, als de rollen omdraaien? In dit nummer alles over de ruzies, de eisen, de erfenis, maar over de vreugde, de inspiratie en de verbondenheid.

Zo bestelt u

Maak f 12,50 over op giro 58 van het Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van 9604-THEMA. En u weet: zolang de voorraad strekt, dus wacht niet te lang!